

Öğrenci Dergisi

BEŞİRAĞA AKADEMİ

Sayı 4 - 2026

بشیراغا

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «... وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullahsallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kim ilim tahsil etmek için bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır."

Müslim, Zikr 39. Ayrıca bk. Buhârî, İlim 10; Ebû Dâvûd, İlim 1; Tirmizî, Kur'ân 10, İlim 19; İbnî Mâce, Mukaddime 17

Beşirağa Akademi
Öğrenci Dergisi

Sayı 4 -2026

Yazarlar

Elif Yiğit, Beyza Demir, Elif Beyza Tekbıyık, Erva Zehra Özkaya, Eslem Dalgıç, Esmâ İclal Top, Feyza Nur Yücel, Gülenay Canbolat, Gülsüm Çıdam, Duygu Dursun, Melek Suğra Esen, Meryem Şahin, Meryem Şura Uyanık, Nadide Meryem Pırılı, Reyhan Arslan, Selenay Ulusoy, Şevval Tetik, Tuğba Poslu, Zeynep Hasna Enç, Zeynep Zümra Yasan, Zeynep Şahin.

Editörler

Melek Suğra Esen
Erva Zehra Özkaya
Gülenay Canbolat
Zeynep Şahin

Tasarım

Zeynep Zümra Yasan
Reyhan Arslan
Nadide Meryem Pırılı
Beyza Demir
Esmâ İclal Top
Eslem Dalgıç
Zeynep Hasna Enç

 www.besiraga.org

 besiragakademi@gmail.com

 @besiragakademi

 @besiragakademi

 Alemdar Mahallesi Hükümet Caddesi No:1 Fatih/ İstanbul

AKADEMİK KADROMUZ

Prof. Dr. Hüsnü Koyunoğlu
İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi ABD Başkanı

Osman Şamil Aksoy
Beşirağa Camii
İmam Hatibi

Doç. Dr. Vahdettin Işık
İbn Haldun Üniversitesi Sosyoloji
Bölümü Medeniyet Araştırmaları
ABD Öğretim Üyesi

Hamdiye Aksoy
İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Tefsir ABD Yüksek Lisans
Programı Mezunu

Doç. Dr. Mehmet Ali Akyurt
İstanbul Üniversitesi
Genel Sosyoloji ve Metodoloji
ABD Öğretim Üyesi

Feride Nur
İbn Haldun Üniversitesi Temel
İslam Bilimleri-Tasavvuf
Bütünleşik Doktora Programı

Dr. Ahmet Kaya
Marmara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Hadis ABD Doktora Programı
Mezunu, Küçükçekmece Vaizi

Gülay Kahveci
Fatih Müftülüğü Bıçakçı
Alaaddin Diyanet Gençlik
Merkezi Manevi
Danışmanı ve Rehberi

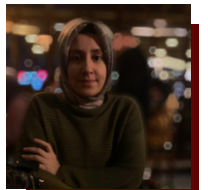
Dr. Talip Akbaş
İstanbul Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Kelam ABD Doktora
Programı Mezunu
Fatih Vaizi

Merve Koç
Cağaloğlu Anadolu Lisesi
Din Kültürü Öğretmeni

Dr. Mehmet Erel
Marmara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
İslam Hukuku ABD
Öğretim Üyesi

Nefise Salış
Fatih Müftülüğü KKÖ

LQEN ABBOD AHMED
İslam Alimler Mütevelli
Heyeti Üyesi
Arapça Muhadese Hocası

Zehra Yeşilyurt
29 Mayıs Üniversitesi
Arapça Mütercim ve
Tercümanlık

İÇİNDEKİLER

8

Tövbenin Nöropsikolojisi - Esmâ İclal
Top, Marmara Üniversitesi Psikoloji

11

**“Çocukların Dilinden Kim Anlayabilir Ki?”
Hadislerin Gölgesinde Çocuk Eğitimi** - Gülenay
Canbolat, 29 Mayıs Üniversitesi Okul Öncesi
Öğretmenliği ve Psikoloji

14

**Rabbani Latife'nin İzinde:
Nörokardiyolojik Bir Tefekkür** - Beyza
Demir, Medipol Üniversitesi Tıp

17

**Ruhun Altın Oranı: Psikolojik ve İslami
Perspektifte İtidal** -Tuğba Poslu, 29 Mayıs
Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

20

Kûfî: İslam Estetiğinin Tipografik Mirası -
Reyyan Arslan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi Grafik Tasarım

22

Kıvrılan Kalp, Yön Arayan İnsan - Elif
Yiğit Çapa, Tıp

24

**Kalbin Kıyısında Duran Kelimeler: Lisanın Şifasına
Yolculuk** -Melek Suğra Esen, İstanbul Kent Üniversitesi Dil
ve Konuşma Terapisi

26

İslam'da Mahremiyet ve Klinik Uygulamalar -
Zeynep Şahin, Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon

28

**Diş Beden İlişkisi Üzerinden: Ümmet
Bilinci** - Şevval Tetik, İstanbul Kent
Üniversitesi Diş Hekimliği

30

Osmanlı'da Hastalıklara Yaklaşım - Meryem
Şura Uyanık, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tıp

32

Hayatın İçinde Sayıların Yansıması -
Nadide Meryem Pırılı, Boğaziçi
Üniversitesi Matematik

34

**Kronik Hastalığı Olan Çocukların ve
Ebeveynlerinin Tevekkül Telakkisi -** Gülsüm
Çıdam, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi

36

**Hemşire Çağrı Butonundan Rahmet-i
Rahman'a -** Meryem Şahin, İstanbul
Üniversitesi Hemşirelik

38

**İşıltılı Prangalar: Modernitenin "Özgür
Kadın" Söylemine İslami Perspektiften
Eleştirel Bir Bakış -**Duygu Dursun, Koç
Üniversitesi Hukuk

40

**Vahyin Işığında Meteoroloji: Yağmurun
Görünmez Mimarları -** Zeynep Zümra Yasan,
İstanbul Teknik Üniversitesi İklim Bilimi ve
Meteoroloji Mühendisliği

43

**İslamda Reel Politığın Önemi: Hudeybiye
Örneği -** Selenay Ulusoy, Marmara
Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası
İlişkiler

46

**Hadislerin Işığında İşçi ve İşveren
İlişkisi -** Eslem Dalgıç, Boğaziçi
Üniversitesi Yönetim Bilişim Sistemleri

48

**Kasten Öldürme ve Müessir Fiil
Bakımından "Hayat": Kısas -** Elif Beyza
Tekbıyık, İstanbul Üniversitesi Hukuk

51

**Tıbbın Üç Boyutu: Bilim, Sanat ve
Tefekkür -** Erva Zehra Özkaya,
Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tıp

54

**Rasyonelleşmeden Tek Anlamlılığa:
Modern Dünyada Müphemlik ve
Dindarlık -** Feyza Nur Yücel,
Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji

56

**Seyyah-ı Âlem Evliya Çelebi Bize Ne
Söylüyor? -** Zeynep Hasna Enç, Boğaziçi
Üniversitesi Tarih

ÖNSÖZ

Selamün aleyküm,

Medeniyetimizin dini bütün insanının tezahürü, mimarisi bütün külliye-camilerimizdir. Bu camiler müştemilatı ile zamanın en kıymetli ulemasını yetiştirmiş ve toplumun nitelikli insan ihtiyacını her alanda karşılamıştır. Akademimize ev sahipliği yapan Hacı Beşir Ağa Camii, Hacı Beşir Ağa tarafından hayrat olarak külliye halinde yaptırılmıştır. İçerisinde küçük çocuklar için Sübyan Mektebi, bugünkü manada üniversite düzeyindeki öğrenciler için Medrese, özel yazma eserlerden oluşan kütüphane, tekke, hamam, sebil ve padişah mahfeli barındıran bu cami; Cumhuriyetin ilanına dek tam tekmil işlevini sürdürmüştür.

Cumhuriyetin erken dönemlerinden yakın tarihimize kadar camiin medrese özelliği canlandırılmamış, külliye özelliği kaybedilerek yalnızca namazgah olarak işlev görmüştür. Ancak günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığımızın teşviki, il ve ilçe müftülüklerimizin aktif desteği ile aslına döndürülmesi adına büyük adımlar atılmıştır.

Camimiz bünyesinde, cami merkezli eğitim modelini hayata geçirmek ve öğrenim gören gençlerimizin zahir ve batın ilimlerinde derinleşmesini sağlamak niyetiyle tasarladığımız akademi programımızın üçüncü dönem mezunlarını bu sene veriyoruz.

Beşir Ağa Camii bu senenin güz ve bahar dönemlerinde birinci ve ikinci kademe akademi öğrencilerine ev sahipliği yapmaya devam etmiş, ilmin bu mekanda bir gelenek halinde halka halka devam edebilmesi amacıyla yeni dönem öğrencilerini bünyesine katmıştır. İlk mezunlarımızın da tecrübeleriyle temelleri güçlendirilmiş bir program olarak Beşir Ağa Akademi programı, yeni dönem için öğrencileri hocalarımız eşliğinde seçmeye devam ediyor. Zahir ve batın ilimleriyle aynı anda iştigal edebilen öğrencilerimiz, gelecek dönemin öğrencileri ve ümmet için de bir teşvik vesilesi olmuştur.

Dışarıdan katılıma da açık olan seminerlerimiz ve ders halkalarımız vesilesiyle Akademi programımız, lisans öğrencileri için ümmet gençleri ile ilim temelli bir ünsiyet kurmaya vesile kılınmıştır.

Bu dönem mezun olacak öğrencilerimiz ve gelecek öğrencilerimiz için Allah'tan niyazımız, hayatın her noktasında eşyaya fitrata uygun müdahalede bulunacak için bir imanî bakışa sahip olmalarıdır.

OSMAN ŞAMİL AKSOY

Hacı Beşir Ağa Camii İmam Hatibi

TAKDİM

“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” ayet-i kerimesiyle ilmi ve ilim ehlini yücelten, Kur’ân-ı Kerîm’i insanlık için bir hayat rehberi olarak sunan Allah Teâlâya sonsuz hamd; “Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz.” ve “İlim öğrenmek kadın erkek herkese farzdır.” buyuran rahmet elçisi Hz. Muhammed sav’e salât ve selâm olsun.

2022-2023 Eğitim-Öğretim yılında faaliyete başlayan Beşirağa Akademi Programı, bu yıl üçüncü mezunlarını vermektedir. İlahiyat alanı dışında tıp, mimarlık, hukuk, mühendislik gibi farklı fakültelerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin; fen ilimlerinin yanında dinî ilimlerle de mücehhez olmalarını sağlamak, böylece ilim ile dini mecz ederek kendilerini geliştirmelerine katkıda bulunmak amacıyla yürütülen programımıza gençlerimizin yoğun teveccüh göstermeleri, Rabbimize hamdetmemize vesile olmaktadır.

Bu yıl üniversite kategorisinde yaklaşık 150 müracaat gerçekleşmiştir. Mülakatlara katılan gençlerimizin, Beşirağa Akademi Programı’nın Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde ve Fatih İlçe Müftülüğü himayelerinde yürütülüyor olmasının müracaat sayılarının her geçen yıl artmasında önemli bir etken olduğunu ifade etmeleri bizleri ziyadesiyle memnun etmektedir.

Beşirağa Akademi bünyesinde üniversite öğrencilerinin programa göstermiş oldukları yoğun ilgi, bizleri lise öğrencilerine yönelik bir akademi programı açmaya teşvik etmiş ve üç yıllık Lise Akademi Programı’nın hayata geçirilmesine vesile olmuştur. Bu yıl lise akademisinin ikinci kademe öğrencileri de bünyemize dâhil edilmiştir.

Lise Akademi Programımız kapsamında; İstanbul Erkek Lisesi, Galatasaray Lisesi, Kabataş Erkek Lisesi ve Cağaloğlu Anadolu Lisesi gibi İstanbul’un önde gelen liselerinde öğrenim gören ve yüzde üçlük başarı diliminde yer alan kız öğrencilerimize İngilizce, Almanca ve Fransızca dil eğitimlerinin yanı sıra dinî ilimler eğitimi de verilmektedir. Söz konusu okullardan başvuran ve mezun ettiğimiz 25 başarılı öğrencimizin rehberliğinde programımızı sürdürmeye devam ediyoruz.

Bugüne kadar akademimize gençlerimiz tarafından gösterilen yoğun ilgi ve uyguladığımız programların son derece faydalı ve verimli olduğuna dair aldığımız geri dönüşler, bizleri ziyadesiyle memnun etmiş ve motive etmiştir. Bu sebeple, eğitimin niteliğini ve niceliğini artırmak amacıyla mezun olan öğrencilerimiz arasından seçilecek 10 kişiyle Beşirağa Akademi İhtisas Programı gerçekleştirilecektir. Kız öğrencilerimiz için uyguladığımız akademi programının muadili, gelen yoğun talepler üzerine erkek öğrencilerimiz için de hayata geçirilecektir. Akademimize gösterilen yoğun ilginin karşılanması noktasında yardım ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hüsnü Koyunoğlu’na, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Görevlisi Doç. Dr. Mehmet Ali Akyurt’a ve Beşirağa Camii Gençlik Merkezi Manevi Danışmanı Osman Şamil Aksoy hocamıza teşekkürü bir borç biliriz.

2025-2026 yılı içerisinde ilçemiz Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii’nde düzenlediğimiz “Hüsn-i Tilavet ve Kur’ân-ı Güzel Okuma ile Mevlid-i Şerif’i Güzel Okuma Kursu”, her ayın son pazar sabahı Fatih Camii’nde gerçekleştirdiğimiz “Karanlıktan Nûr’a, Uykudan Huzura” şiarıyla Gençlik Sabah Namazı Buluşmaları, “Camide Hayat, Yaşamda Ahlâk”, üç ayda bir düzenlenen “Camide İbadet Kampı”, “Sırr-ı Fetih Belde-i Fatih” temalı kültürel gezi programlarımız ile gerçekleştirdiğimiz Umre ve Kudüs ziyaretlerine gösterilen yoğun teveccüh bizleri ayrıca memnun etmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımızın tavsiyeleri ve Diyanet İşleri Başkanlığımızın çaba, gayret ve teşvikleri neticesinde bizler de “Gönlüne dokunulmadık genç kalmasın.” şiarıyla hizmet etmeye gayret ediyor; Rabbimizin inayetiyle bundan sonra da aynı azim ve kararlılıkla çalışmalarımıza devam etmeyi niyaz ediyoruz.

ABDURRAHMAN ŞENOĞLU
Fatih Müftüsü

Tövbenin Nöropsikolojisi

Yazı

Esma İclal Top
Psikoloji
Marmara Üniversitesi

Tövbe, sözlük anlamıyla "dönüş yapmak"tır. İslam literatüründe terim olarak Allah'ın sevmediği davranışları terk edip günahattan bir daha işlememek üzere kesin dönüş yapmak manasında kullanılmaktadır (Topaloğlu, 2012). Her Müslümanın en biricik deneyimlerinden biri olarak tövbe; fıtrat çizgisine dönmeyi ve onu korumayı ifade eder (Topaloğlu, 2012).

İnsan yaşantısındaki pek çok olay gibi tövbe süreci de kişide hem psikolojik hem de fizyolojik temelli değişikliklere sebep olmaktadır. Güller (2025), yaptığı çalışmada hadisler ışığında tövbenin beş farklı boyutunu ruh sağlığı açısından incelemiştir. Saf fitrata dönme arzusu olarak tanımlanan ve manevi kirden temizlenmeyi ifade eden “arınma boyutu”; öz denetim mekanizmalarının aktif hale gelip aynı hatanın tekrarlanmasını önleyen “sakınma boyutu”; affedilme bilinci sayesinde suçluluğun getirdiği iç çatışmaları dindirip kişiyi huzura kavuşturan “huzur boyutu; Allah ile olan bağı yeniden yapılandırılıp ilişkinin güçlendirilmesini sağlayan “arayış boyutu” ve iç muhasebe yoluyla hataların bir öğretiye dönüştürülerek "kâmil insan" idealine yönelmeyi sağlayan “olgunlaşma boyutu” bu çalışmada açıklanmıştır.

Tövbe, çok boyutlu yapısıyla sadece geçmişe yönelik bir pişmanlık ifadesi olmayıp kişinin içsel dönüşümünü ve benliğini yeniden inşa etmesini sağlayan mânevî bir arınmadır (Güller, 2025). Hatadan geri dönüp şimdiki ve ileriki yaşantı için bir değişim ve istikamet vadetmesi ile geleceğe dönük bir eylemdir. Tövbe bir kabuldür; kişinin kendi günahkâr halini kabul edip kurtuluşa yönelmesidir. Nasıl ki olduğu yeri bilmeyen ve kabul etmeyen bir kimse istikamet üzere olamazsa; günahını idrak edemeyen kişi de Hakk’a dönüşü tam manasıyla gerçekleştiremez. Tövbe kişisel bir deneyimdir; kişi başkası adına istiğfar dileyebilirken ancak kendisi için tövbe edebilir. Bu durum da bu eylemin biricikliğine temas etmektedir.

Bu kodlama sürecinde kişinin dini inancı ile oluşturduğu “bilişsel şema”, yani bir nevi “kalıp” rol oynar (Ladis vd., 2022). Davranış artık sadece bir hata değil, manevi bir suç olan “günah” olarak kodlanır. Kişinin bu şemasında “günah” onarıcı bir yapıda ise kişi telafi edici eylemlere, yani tövbeye yönelir. Bu da ruhsal iyi oluşu destekler.

Elbette tövbe sadece duygusal ağı değil, aynı zamanda üst düzey bilişsel fonksiyonları da harekete geçiren bir “karardır” (Berboth ve Morawetz, 2021). Bu noktada beynin yönetim ve karar verme merkezi olan prefrontal korteks (PFC), amigdala üzerinde yukarıdan aşağıya bir kontrol kurar (Fossati, 2012). PFC, duygusal tepkileri hem anlamlandırır hem de düzenler; böylece kişi bu tehdide (günaha) yeni bir mana vermiş olur. Bu mana üzerinden de “tövbe etme” kararını verir.

PFC’nin amigdala üzerindeki bu denetim gücü, tövbe eden kişinin iradesini ve azmini “bir daha yapmamak” üzere yeniden şekillendirmesine yardımcı olur. Bu süreç, günahı bir tehdit olarak görmekten çıkarıp öğrenmek için bir fırsata çevirir (Dolcos vd., 2021).

Kişinin öz farkındalık geliştirerek kendi zihinsel durumlarını değerlendirmesi ve kendine dair atıflarda bulunması da PFC’nin işlevlerindendir (Fossati, 2012). Kıyamet Sûresi 14. ayette belirtilen **"İnsan kendi aleyhine bir şahittir."** ifadesi, nöropsikolojik açıdan PFC’nin işlevleriyle açıklanabilir. Tövbe de bu bölgeyi aktifleştirerek kişinin kendisiyle ve yaptıklarıyla yüzleşmesini ve kendisini içsel bir değerlendirmeye tabi tutmasını sağlar.

Bu sürecin ardından gelen rahatlama ve huzur hisleri de beyindeki otonom tepkileri düzenleyen Visceromotor Network’ün getirisiidir (Price ve Drevets, 2010). Bu bölge aynı zamanda depresif ve karamsar ruh hâllerinin de kaynağıdır. Kişi, samimi tövbe ile affedileceğine dair umudunu eyleme dönüştürür. Bu umut, bölge üzerindeki gerilimi azaltarak beynin iç huzura ermesini sağlar. Eğer kişi Rabbine karşı umutsuz ve karamsar olup günahı tehdit olarak görmeye devam ederse bu bölgede işlev bozuklukları gelişebilir.

Beynin bütün bu bölgelerinin aktif bir şekilde çalışması, beynin değişim ve gelişim yeteneğini (nöroplastisite) de etkileyebilmektedir (McEwen ve Morrison, 2013). Nasıl ki bir bağımlılığı bırakmak eski nöral devrelerin yerine daha yeni yollar inşa edilmesini sağlıyorsa; tövbe de aynı şekilde kişinin beyinde “günah” olarak kodlanmış yolları yenileyerek bir nevi beyaz sayfa açar. Bu yeni yollar, davranışın tekrarlanmasını engelleyen "davranışsal inhibitör kontrol" mekanizması sayesinde kişinin iradesini güçlendirerek bir nevi günah ortamlarından uzaklaşmasını da sağlar (Berboth ve Morawetz, 2021).

İşte tövbenin bütün bu durumunu şu hadis-i şerif açıklamaktadır:

“Kul bir hata işlediği zaman kalbine siyah bir nokta vurulur. Şayet el çeker, mağfiret diler ve tövbe ederse kalbi cilalanır. Eğer tövbe etmezse siyah nokta artırılır ve neticede bütün kalbini istila eder. İşte Allah’ın, ‘Hayır hayır! Doğrusu onların kazanmakta oldukları şey, kalplerini paslandırmıştır. (Mutaffifîn, 14) âyetinde zikrettiği pas budur.”

“Çocukların dilinden kim anlayabilir ki?”

Hadislerin Gölgesinde Çocuk Eğitimi

Yazı

Gülenay Canbolat
Okul Öncesi Öğretmenliği/ Psikoloji
29 Mayıs Üniversitesi

“Onlardan birine bir kız müjdelendiğinde, öfkelenerek yüzü mosmor kesilir. (Aklınca) verilen müjdenin kötülüğünden dolayı halktan gizlenir. Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Görün işte, ne kötü yargıda bulunuyorlar!” (Nahl, 58-59)

İslamiyet’in ulaştığı her noktayı karanlık kalmayınca kadar aydınlatması, insana verdiği değer bir tezahürüdür. El-Vedûd, "Kullarını çok seven, sevmeye en layık olan ve sevgiyi yaratan" anlamına gelir. “Sevgi” kavramını derinlemesine işlemenin en anlamlı yolu, Rabbimizin bu ismi üzerinde tefekkür edebilmektir. Bir bitkinin toprağını sevip gürleştikçe gürleşmesi, bir annenin çocuğu çamura kaplansa bile dolup taşan sevgisiyle yavrusundaki tertemiz kokuyu hissetmesi ve bir kedinin başı okşandıkça sevgiden ince ince mırıldaması, Allah’ın sonsuz sevgisinden alabildiğimiz minik bir parçanın canlılardaki yansımasına örnektir. Her canlının sevgiyle hemhal olmaktan memnuniyet duyacağını söylemek mümkündür.

Yaratılmışların en şerefli olan insanlar açısından bu noktaya baktığımızda ise sevgiyi tatmak için can atan öncelikli kişiler, çocuklardır. Doktor kordonu kesip bebeği annesinin kucağına bıraktığı ilk anda, birinci durağı sevgi olan hayat yolculuğu başlar.

Sevgi ihtiyacının en saf ve en yoğun hissedildiği dönem olan çocukluk, ilahî rahmetin en açık tecellilerinden biridir. Tam da bu noktada, Hz. Muhammed’in (s.a.v.) çocuklara yaklaşımı, ilahî sevginin insan hayatındaki en somut karşılığını sunan ve her daim zihnimizde canlı tutmamız gereken kıymetli bir rehber niteliğindedir. Rehberi Hz. Muhammed (s.a.v.) olan ebeveynlerin, Allah’ın izni ve yardımıyla parlak nesiller yetiştirmeleri umulur.

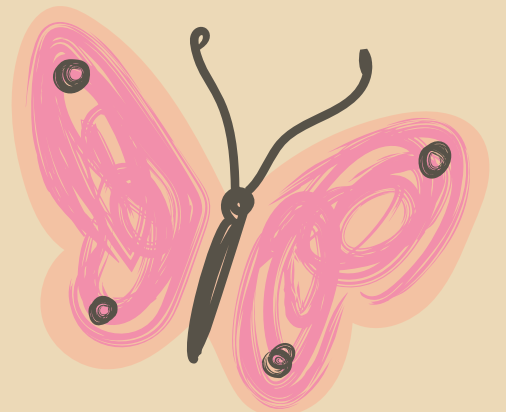
Erken çocukluk dönemi olan 0-6 yaş, çocuğun duygusal ve sosyal açıdan yoğun biçimde “alıcı konumda olduğu” bir gelişim evresidir. Bakım veren kişinin sunduğu güven, merhamet ve sevgi gibi unsurlar; çocuğun ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde ateşi kuvvetlice yanan bir mum olarak kendini gösterecektir. Bu sebeple, çocuğa uygun olan yaklaşımın bilinmesi ve uygulanması, bireyin hiçbir vakitte karanlıkta kalmaması adına büyük önem taşır.

Resulullah’ın (sav) sözleri, fiilleri ve takrirleri olarak karşımıza çıkan hadisler, çocuk ruhunun ne kadar hassas ve incelikle yaklaşılmaması gereken bir emanet olduğunu her daim bizlere hatırlatır. Eğitimin temeli, çocuğun içerisinde bulunduğu aile ortamında başlarken asli sorumluluk anne ve babanın üzerindedir. Erken çocukluk döneminde olan birey, adeta bir sünger gibi çevresinden gördüğü ve duyduğu her şeyi içine çekmeye son derece yatkındır. Bu sebeple ebeveynler, davranışlarında her daim güzel örnekler bulundurmamalıdır. Güzel örneklerin kaynağı da güzelliklerle yaratılmış olan Allah’ın Resulünde (s.a.v.) saklıdır.

“Kimin bir çocuğu varsa onunla çocuklaşsın!” (Deylemî, III, 513)

Üzerinde durulması gereken ince nokta şudur: Çocuk, yetişkinlerin takınması gereken olgun tutumların beklendiği kişi değildir, fakat aynı zamanda hor görülüp küçümsenmesi gereken “öylesine biri” de değildir. Çocuk, Resûlullah’a (s.a.v.) on sene hizmet edip bir kez bile “öf” işitmeyen Enes bin Mâlik’tir; dedesi namaz kılarken onun kucağında huzuru bulabilen Ümâme’dir. Kuşu öldüğü vakit, Hz. Muhammed’in (s.a.v.) taziye gittiği ve kendisiyle şakalaştığı Ebû Umeyr’dir. Çocuk, yanlarındayken bizim de çocuklaştığımız ve onlara ne kadar değerli olduklarını hissettirdiğimiz kıymetli emanetlerdir.

Huneyn Seferi sonrasında, yolculuk esnasında Hz. Muhammed'in (s.a.v.) müezzini ezan okumak için durmuştu. Gruptaki bazı çocuklar, ezanı taklit ederek alay etmeye başladılar. Resûlullah (s.a.v.) bunu duyunca içlerinden sesi güzel olanı sordu. Bu kişi, henüz Müslüman olmayan Ebû Mahzûreydi. Hz. Muhammed (s.a.v.), ondan ezan okumasını istedi. İçten içe rahatsız ve öfkeli olan Ebû Mahzûre, Resûlullah'ın (s.a.v.) önünde ayağa kalktı. Peygamberimiz (s.a.v.) ezanı ona bizzat öğreterek okuttu. Okuma bitince, içinde bir miktar gümüş bulunan bir kese verdi; ardından alına dokunup dua etti. Bu merhamet ve ilgi, Ebû Mahzûre'nin kalbini İslam'a ısındırdı. Bu olayın ardından Müslüman olan Ebû Mahzûre, Mekke'de ezan okumak için izin istedi ve bu isteği kabul edildi. Resûlullah'ın (s.a.v.) bu tavrı, onun kalbindeki öfke ve nefreti sevgiye dönüştürdü. Ebû Mahzûre, Resûlullah'ın (s.a.v.) elinin değdiği yer olduğu için perçemindeki saçları bir daha kesmedi.*

H. Muhammed'in (s.a.v.) bu yaklaşımı, merhamet ve şefkat dolu bir tavrın, kişinin hayatı üzerinde ne kadar büyük etkiler oluşturabileceğini bizlere öğretmektedir. Hz. Muhammed (s.a.v.), alay ettiği için Ebû Mahzûre'ye kızmadı, "Nasıl davranılır hiç mi öğrenmedin?" demedi, sadece gerçekten yapması gerekeni yaptı ve bir kalbi İslamla buluşturdu. Çocuğa merhametli olmanın ehemmiyetini başka hadislerden de öğrenmemiz mümkündür. İbn Abbâs'ın naklettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Küçüğümüze merhamet etmeyen, büyüğümüze saygı göstermeyen, iyiliği emredip kötülükten sakındırmayan bizden değildir."**

H. Peygamber (s.a.v.), "Çocuklarınıza ikram ediniz ve onlara güzel terbiye veriniz." (İbn Mâce, Edeb, 3.) buyurmuş, "Hiçbir baba, evlâdına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermemiştir." (Tirmizî, Birr, 33.) diyerek çocuk terbiyesine verdiği önemi vurgulamıştır. Erken yaşlarda verilen değerler eğitimi, çocuğun ileriki dönemleri açısından büyük önem taşıdığından, sevgi ve ahlâk gibi temel değerlerin çocuğun hayatına yerleşecek biçimde kazandırılması gerekir. Bu noktada yine anne ve babalara önemli sorumluluklar düşmektedir.

*İbn Hacer, el-İsâbe, VII, 365; Nesâî, "Ezân", 6; Ebû Dâvûd, "Salât", 28; İbn Mâce, "Ezân", 2; İbn Hanbel, III, 408-409.)

** (T1921 Tirmizî, Birr, 15)

Hadisler ışığında görmüş olduk ki, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) etrafına yaydığı ışık, insanın en saf ve masum hali olan çocuğun hayatını aydınlatmıştır. Biliyoruz ki o ışık, Allah'ın izniyle hiçbir zaman sönmeyecek ve nice çocuk, bu ışığın gölgesi altında gülücükler saçarak çocuk olmanın tadını çıkaracaktır. Hayırlı evlatlar yetiştirip razı olunan kullardan olabilmek duasıyla.

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

RABBANİ LATİFENİN İZİNDE: NÖROKARDİYOLOJİK BİR TEFEKKÜR

YAZI

Beyza Demir

İstanbul Medipol Üniversitesi Tıp

“Bilesiniz ki kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” (Ra’d 28)

Kur’an’ı Kerim’de geçen bu ayet, en gerçek temayülünün peşinde yolculuğa çıkmış olan yolcuyu sükuna erdiliyor. Descartes’in düalizmiyle tohumlarını attığı materyalist ve pozitivist anlayış farkındalığımız dahilinde olarak ya da olmayarak algımıza ve yaşayışımıza nüfuz etmiştir. Oysa, ruh ve madde cevherinden iki alemin bağına anlamamak ya da bunlardan birini reddetmek tutarsızlık doğurur. Bu tutarsızlığın tezahürlerini birçok alanda olduğu gibi insan hayatını merkezine alan günümüz tıp ilminde de görmek mümkündür. Metafiziği öldüren insan, kendisini de icat edip putlaştırdığı makinelere indirgemıştır fakat bariz bir şekilde kendi sonunu hazırlamaktadır. **“İnsanlığın eşyayı ruhsal, duygusal ve ahlaki boyutlarıyla bir bütün olarak görme yeteneği, nezdimizdeki değerini yitirdi ve bunun yerini teknik hesaplamaların gücüne olan inancımız aldı.”** (Postman,1992) Neil Postman “Teknopoli” kitabında bu meseleyi tıp üzerinden işlemiştir. Örneğin stetoskop, sadece bir dinleme aleti değil; tıbbın hastayla birebir ilişki kurmaktan uzaklaşıp hastalık odaklı bir anlayışa kayışının ilk simgelerinden biridir. Steteskopla birlikte doktorlar hastayı gözlemlemekten çok, makinenin sağladığı sesleri yorumlamaya yönelmiştir. Bunun sonucu olarak da hastayla kişisel temas ve doğrudan iletişim giderek azalmıştır. Ne doktorun ne de hastanın sezgileri denkleme dahil edilmektedir. Oysa, ruh ve beden bağımsız değildir; ruhun şifasına vesile olmak için ruha temas etmek gerekir.

Asırlar boyunca çeşitli medeniyetler tarafından kalp, ruhun merkezi olarak görülürken modern tıpta vücuda ihtiyacı olan oksijen ve besini pompalayan elzem bir organ olarak sınırlandırılmıştır. İnsanlığın ortak hafızasına kazınmış olacak ki hâlâ sanatta, şiirde, konuşmalarda duyguların tahtı kabul edilmektedir. Son yıllarda ortaya çıkan ve çalışmaları ivme kazanan nörokardiyoji alanı ise meseleye yeni bir boyut katmıştır. Bu yazıda rabbani latifenin izini süreceğim ve bu emaneti nasıl muhafaza edeceğimizin hakikatine talip olacağız. Zira, **“İslam en üstün şekli insan hayatı olan ruh ve maddenin birliği prensibinin adıdır.”** (İzzetbegoviç, 2019)

Akıl, Kalp ve İman

İslam’da itisam, imanın temelini oluşturur. **“Hep birlikte Allah’ın ipine sımsıkı yapışın; bölünüp parçalanmayın.”** (Al’i İmran, 103) Bağlanmak anlamı da taşıyan iman, geleneksel anlayışa göre üç unsurdan oluşur. Aşk ile yaratıcı arasında kurulan ilişki içselleştirilir; duygusal ve manevi bir bağ kurulur. Akıl ile bu bağ mantıksal bir düzlemde değerlendirilir. Akıl ve aşk birbirini motive eder ve eylemle pekişir. Bu şekilde iman, pratik düzlemde de anlam kazanmış olur.

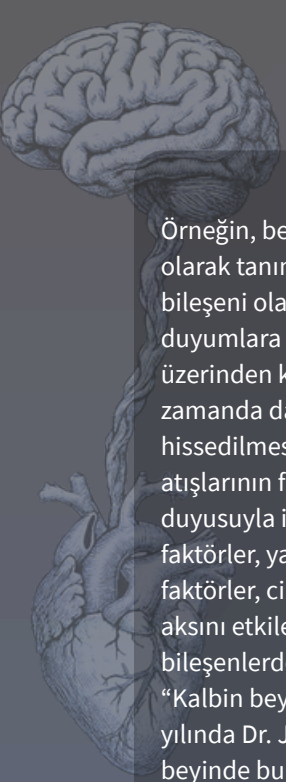

Akıl için vahyi bir bilgi kaynağı olan Kur'an'ı Kerim öncelikle akıl sahiplerine hitap eder. Akletme eyleminde de kalbin rolünü sıkça vurgular. **“Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki, orada olanları akledecek kalpleri, işitecek kulakları olsun. Ama yalnız gözler kör olmaz, fakat göğüslerde olan kalpler de körleşir.”** (Hac,46) Aşkı sağlayan kalptir. İmanda kalp ile tasdik şarttır. Zübde-i alem olan insanın aşk, akıl ve eylemle kurduğu bu bağ, çevresiyle kurduğu bağları da şekillendirir. Aklın ve kalbin iş birliğinde düşünsel ve manevi süreçler sentezlenir. Ancak bunun sonucunda bireysel ve toplumsal gelişim sağlanır. (Polat, 2024)

Kalp kelimesinin köküne indiğimizde “bir şeyin içini dışına çıkarmak, altını üstüne getirmek, ters çevirmek, bir şeyi başka bir şeye dönüştürmek ve değiştirmek” gibi anlamlarla karşılaşırız. Dini ve tasavvufi alanda kalp, bilginin ve idrakin kaynağı veya aracı kabul edilmesi nedeniyle “rabbani latife”, “ilahi cevher” isimlerine sahiptir. Kur'an'da ve hadislerde “fuâd, sadr, rû, nühâ ve lûb” terimleri kalp manasında kullanılmıştır. (Uludağ, 2026) Maturidi “ulû'l-elbâb” ifadesini akıl ve anlayış sahibi olanlar şeklinde tevil etmiş; kalplerin perdeli oluşunu tefekkürün ve tedebbürün terki olarak açıklamıştır. (Alper, 2010) Akıl ve kalbin ilişkisi Antik Yunan Felsefesinde de tartışma konusu olmuştur. Sokrates ve öncesi filozoflar ile Aristoteles, bilincin ve düşüncenin merkezini kalp kabul ederken Hipokrat, duygu ve düşüncenin merkezinin beyin olduğunu iddia etmiştir. Galen adlı meşhur antik tıp doktoru da beyin hipotezini desteklemiştir. (Gerçek & Özen, 2025) İslam'ın Altın Çağı'nın en etkili hekimlerinden İbn Sînâ ise “kardiyosentrik” ve “serebrosentrik” anlayışı sentezlemiştir. İbn Sînâ, kalbin ilk gelişen organ olmasının gerekliliğini anatomik açıdan açıklamış ve kalbi ruh ile beden arasındaki köprü kabul etmiştir. (Ramin, 2024) Kaynağı kalp olan hayati ruh, damarlar aracılığıyla vücuda yayılır. Hayati ruh beyne ulaştığında beyin tabanında diğer arterler tarafından oluşturulan ağda mizaç değiştirir ve duyusal ruha dönüşür. Bu ruh ise sinirler yoluyla vücuda duyu ve hareket aktarır. Bir de karaciğere ulaşan doğal ruh vardır; o ise büyüme ve beslenmeden sorumludur. Kalpten kaynaklanan yaşamsal ruh gibi bir yaşamsal yetenek de söz konusudur.

“Rûh-i hayâtî” olan yaşamsal ruh maddi bir taşıyıcı iken yaşamsal yetenek olan “Kuvvet-i Hayatiyye” yaşamı devam ettiren temel kuvvet ve yetidir. Bu yaşamsal yetenek de aktif ve pasif güç olmak üzere ikiye ayrılır. Pasif olan duyguları aktarır, aktif olan ise duyguların hayati ruha etkisi nispetiyle kardiyovasküler kasılma ve gevşeme sağlar. Kurduğu bu bütüncül yaklaşımla İbn Sînâ, melankoli ve kalp hastalıkları arasındaki korelasyonu tıp tarihinde ilk keşfeden kişi olmuştur. (Yousoufpour vd., 2015) İbn Sînâ'nın bu hastalıklara yaklaşımının derinine inmeden önce modern tıbbı ait nörokardiyoloji çalışmalarını incelemek faydalı olacaktır.

Nörokardiyolojinin temelleri, duygusal durumun kardiyak fonksiyonla ilişkisinin gözlemlenmesiyle atılmıştır. Nörolojik ve kardiyolojik patolojilerin semptomlarının eş zamanlı seyri üzerine yapılan çalışmalar, beyin-kalp bağlantısına yönelik araştırmaların artmasını sağlamıştır. Nörokardiyoloji terimi ise ilk kez 1980-1990'larda birkaç klinik makalede ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar, tedavi için kalp-beyin aksını çözümlemenin gerekliliğini ortaya koymuş olsa da 2010'lara kadar göz ardı edilmiştir. Son 20 yılda ise beyin-kalp bağlantılı patolojilerin klinik etkisi giderek daha fazla kabul görmeye başlamıştır. Örneğin, “kırık kalp sendromu” olarak da bilinen Takotsubo kardiyomiyopatisinde, strese ve korkuya cevabı modüle eden bazal amigdala aktivitesinde artış saptanmıştır. Kronik kalp yetmezliği olan hastalarda ise bilişsel bozuklukların sıkça görüldüğü kayıt altına alınmıştır. Beyin-kalp aksı, kalp ile beynin kurduğu karmaşık ilişkiyi açıklamaktadır. Bu aksta, ilişkinin çift yönlü olarak nöral, biyokimyasal ve mekanik komponentler üzerinden kurulduğu gözlemlenmektedir. Bu ilişkide beyin ve kalbin karşılıklı olarak birbirini modüle etmesi söz konusudur. Beyinden kalbe olan etkileşimde, bilişsel süreçlere, strese ve duygulara yanıt olarak kardiyovasküler fonksiyonun düzenlenmesi sağlanırken; kalpten beyine olan etkileşimde ise içsel duyusal sinyaller tarafından bilişsel ve duygusal süreçlerin modülasyonu sağlanmaktadır.

Örneğin, beyinde duygu, dürtü ve hafızanın merkezi olarak tanımlayabileceğimiz limbik sistemin bir bileşeni olan insular korteks, içsel ve duygusal duyumlara karşı kalp atım hızı ve kan basıncı üzerinden kardiyak fonksiyonları düzenlemekte; aynı zamanda da kalp atışlarının insular korteks tarafından hissedilmesi öz farkındalığı sağlamaktadır. Kalp atışlarının farkındalığının artması ise yüksek empati duyusuyla ilişkilendirilebilmektedir. Yaş, çevresel faktörler, yaşam tarzı alışkanlıkları, sosyoekonomik faktörler, cinsiyet, genetik gibi değişkenler kalp-beyin aksını etkilemektedir. Kalpte, beyinle bağlantı kuran bileşenlerden biri de kalbin içsel sinir sistemidir. “Kalbin beyni” olarak da adlandırılan bu kavramı 1991 yılında Dr. J. Andrew Armour öne sürmüştür. Kalp, beyinde bulunan nöronlara benzer biçimde algılama, hissetme, öğrenme ve hafıza özelliklerine sahip yaklaşık 40.000 nöronluk bir sisteme sahiptir. Kalbin bu otonom sistemi beyinden bağımsız olarak kalp aktivitesinin sürdürülmesini sağlayabilmektedir. Bu aynı zamanda kalbin hem beyinle hem vücutla çift yönlü iletişimine işaret etmektedir. Bununla beraber, kalp nakil operasyonları sonrası alıcıların donörlerine ait kişilik özellikleri, duygu durumları göstermeleri ve hafıza değişimlerinin gözlemlenmesi beraberinde kişilik ve hafızada kalbin rolünü sorgulatmaktadır. (Al-Juhani vd., 2024; Bhatti vd., 2025; Scheitz vd., 2026; Valenza vd., 2025) Görüldüğü üzere nörokardiyoloji çok boyutlu ve interdisipliner çalışılması gereken bir alandır. Karmaşıklıkları çözmek ve boşlukları doldurmak için modern tıbbın önünde uzun bir yol vardır, biz İbn Sînâ’ya geri dönecek olursak onun yaklaşımına “El-Kanun fi’l-Tıb” eserinden ulaşabiliriz.

Bu eserde açıkladığı üzere kalp hastalıklarının klinik değerlendirilmesi ve akıl yürütmesi sekiz şekilde yapılabilir: Nabız üzerinden kalp ritminin ve hızının değerlendirilmesi, nefes ile solunumun incelenmesi, göğsün fiziksel şekli, cilt muayenesi, vücutta görülen fiziksel değişimler, kişinin alışkanlıkları dışında davranış göstermesi, vücut gücü ile zayıflığı ve son olarak hastanın düşünceleri. Hastanın düşünceleri kısmında hastanın umut ve sevinç taşıyan cesaret, iyimserlik gibi duygulara sahip olması kalbinin sağlıklı olduğuna delalet ederken; tembellik, korkaklık, korku, aşırı üzümlük gibi duygular soğuk ve zayıf bir kalple ilişkilendirilmiştir. Depresyonun ise beyne ek olarak kandaki fizikokimyasal değişimlerden, kardiyovasküler sistemden oluşan çok sistemli bir hastalık olduğunu savunmuştur. Günümüzde modern tıp da kalp sağlığının iyi ve kötü duygularla doğrudan ilgisi olduğunu ortaya koymuş ve bütüncül tedavi yöntemleri geliştirmeye çalışmaktadır. (Moadeli vd., 2024; Yousofpour vd., 2015)

İslam’da ümitsizliğe yer yoktur. Müslümanın tükenmez umudunun kaynağı yalnızca Allah’a dayanır. Allah’a iman eden umut dolu güçlü kalpler eylemleriyle sonsuz sevgiyi Allah’ın halifesi olarak yayacaklardır. **“Senin kalbini açıp genişletmedik mi?”** (İnşirah,1) Bu yazıyı son olarak bir dua ile noktalamak istiyorum: **“Ey kalpleri değiştiren, evirip çeviren Allah’ım, kalbimi dinin ve itaatın üzerine sabit kıl.”** (Müşned, II, 168, 173; Tirmizî, “Da’avât”, 89, 124)

“Dikkat edin! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki, o iyi/doğru/düzgün olursa bütün vücut iyi olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Dikkat edin! O, kalptir.” (Buhârî, İmân, 39)

Yazı

Tuğba Poslu
Psikolojik Danışmanlık ve
Rehberlik
29 Mayıs Üniversitesi

Ruhun Altın Oranı: Psikolojik ve İslami Perspektifte İtidal

Karakışın zemherisinde yol almaya çalışan bir kişi ile kurak yaz gününde sıcaklığın kavuruculuğundan kendini muhafaza etmeye çalışan bir diğer kişinin düşer olduğu hâl, ahvallerinin tüm zıtlığına rağmen çok benzerdir. Biri soğuk havanın donduruculuğundan korunmaya çalışırken bir diğeri güneşin yakıcılığından kaçınma ve su kaybına uğramama telaşındadır. Zahmet sahibi bu iki durumun zıddı haline mazhar olabilen kişi ise ılık bir bahar gününe gözlerini açmış kişidir; zira ne soğukun zahmeti ne de sıcaklığın yakıcılığı vardır.

Tıpkı ısı seviyesinin uçlarda olması gibi kişilerin de karakterlerinde muhtelif aşırılıklar ve bunların sonucu olan haller mevcuttur. Bu hâller, klasik İslam düşünürleri tarafından “ruhun reziletleri” olarak isimlendirilmiştir. Rezilet kavramı, “erdemsizlik ve aşırılık, ruhun hastalık hali” anlamına gelmektedir. Muhtevasında ifrat-tefrit hallerini barındıran rezilet durumundan arınabilmenin tek yolu ise “itidal”dir.

İslam psikolojisinde itidal durağan bir nokta değil, değişen hayat şartları karşısında ruhun orta yolu bulma çabasıdır. Bu tanım hasebiyle, itidal ile modern psikolojideki “regülasyon” terimi arasında bir korelasyondan söz etmek mümkün olacaktır.

Regülasyon; bireyin yoğun duygusal ve fizyolojik tepkilerini yönetme, dengeleme ve sakinleşme becerisidir. Buradan hareketle, regülasyon çabasının sürekliliğinin kişiyi itidale ulaştırdığını ve orta yolda sabit kalabilme yetisi kazandırdığını söyleyebiliriz.

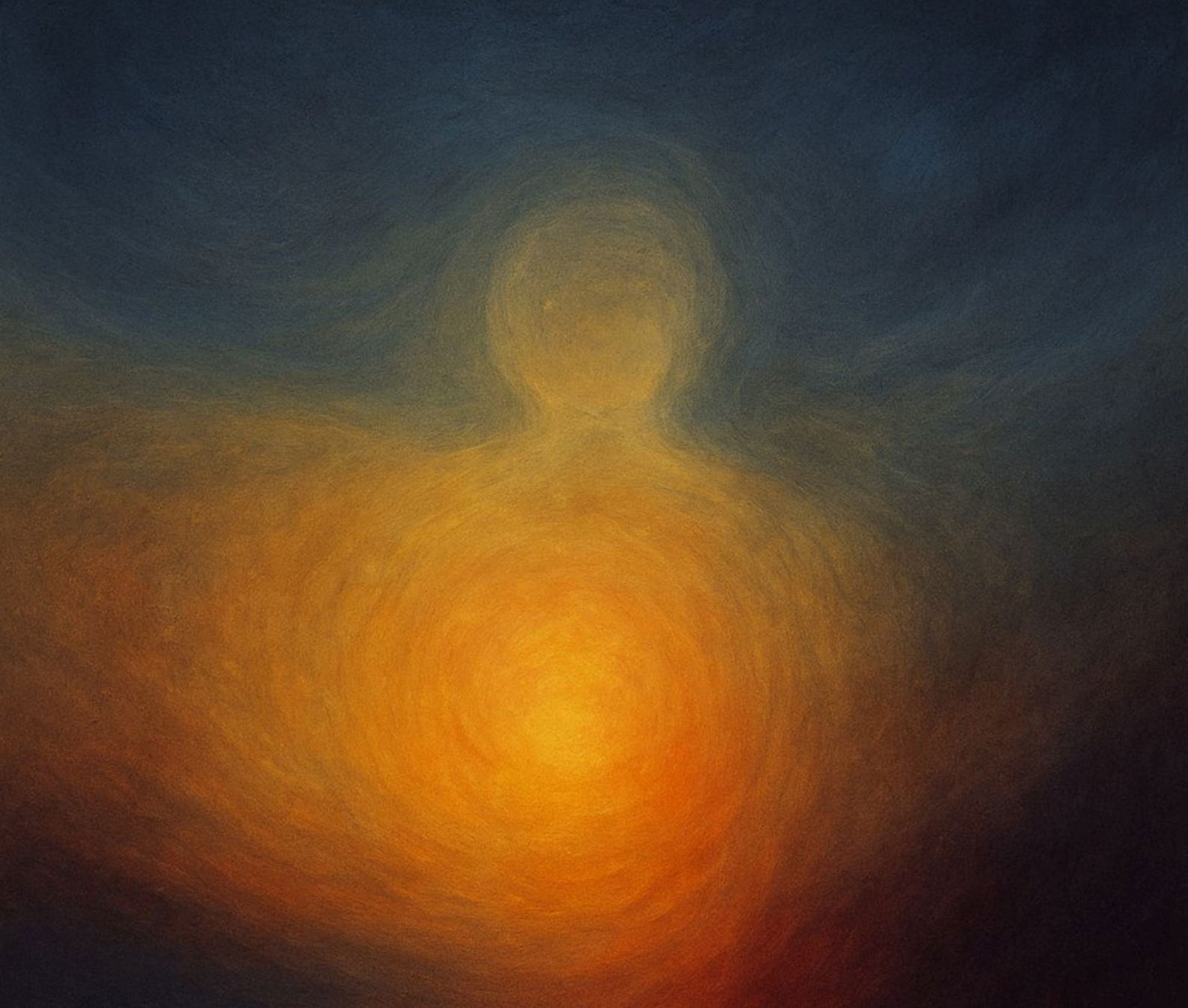
Bu durum, kişinin hayatında kilit bir rol oynar; yaşamını yaşanılır ve dengeli kılar. Çünkü birey kendisi için hayır barındırdığına inandığı bir şeyde dahi sınırı aştığında, karşılık olarak yalnızca bir zorluk ve bunalım hali ile baş başa kalacaktır. Bu durum elbette ki salt İslam düşünürleri ve psikolojik danışmanlar tarafından ortaya konulmuş bir olgudan ibaret değildir.

Peygamber Efendimiz (a.s.) hayatını bir ölçü içinde yaşamış; gerek sünnetinde gerek hadislerinde, ibadetlerde bile itidal halinde olmanın önemini bize göstermiş ve telkin etmiştir. Nitekim ashabından üç kişi ibadetlerinde aşırılığa kaçmaya karar verdiklerinde Efendimiz Aleyhisselam buyurmuştur ki:

Burada görülen aşırılık ibadette ifrat noktasına yönelmek iken aksi durum da elbette sakıncalı bir ahvaldir.

“Sizin şöyle şöyle dediğinizi duydum. Allah’a yemin olsun ki ben sizin Allah’tan en çok korkanınız ve O’na en saygılı olanınızım. Buna rağmen bazen oruç tutar bazen tutmam. Gece hem namaz kılar hem de uyurum. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.”.

Bu sebeple
Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

***“Her şeyin bir coşkunluğu
olduğu gibi her coşkunluğun da bir durgunluğu vardır. Şayet bu iki hâli
yaşayan kimse itidalli olup orta yolu takip edebilirse onun
(kurtuluşa ereceğini) umarım.***

***Fakat (bunları samimiyetten uzak yapıp da) parmakla gösterilecek hâle
gelirse, onu (salih kimselerden) saymayın!”****

Sonuç olarak, Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.) itidal ölçüsü, bize bir yaşam dengesi sunmaktadır. Yalnızca psikolojik iyi oluş halinin ötesinde, sağlıklı ve sürdürülebilir bir yaşam için bu dengeyi sürdürmemiz ve itidal sahibi olmamız gerekmektedir.

*T2453 Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 21.

KÛFİ: İSLAM ESTETİĞİNİN TİPOGRAFİK MİRASI

Yazı

Reyyan Arslan

Grafik Tasarım

Mimar Sinan Güzel

Sanatlar Üniversitesi

İnsanlık tarihi boyunca yazı, sadece bir iletişim aracı değil, aynı zamanda bir medeniyetin karakterini yansıtan en güçlü görsel imza olmuştur. İslam sanatının bu alandaki en vakur ve sarsılmaz ifadesi ise şüphesiz Kûfi'dir. Arap alfabesinin bilinen en eski üslubu olan Kûfi; diğer hat türlerinin aksine kâğıt üzerinde akıp giden kıvrımlı hatlardan ziyade, cetvel ve pergel yardımıyla inşa edilen mimari bir disipline sahiptir. Günümüz grafik tasarım dünyasında minimalizm, grid (ızgara) sistemi ve geometrik soyutlama olarak adlandırılan kavramlar, aslında İslam medeniyetinde bin yıl önce Kûfi yazı stiliyle en saf formuna ulaşmıştır.

Kökeni İslam öncesi Nebatî yazılarına dayanan ve adını ilim merkezi Kûfe şehrinden alan bu disiplin, sadece bir yazı türü değil; parşömeden abidelere uzanan geniş bir uygulama alanına sahip bir estetik sistemdir. Kûfi'nin tarihteki en asil görevi ise, Kur'an-ı Kerim'in ilk standart yazısı olmasıdır. Hazret-i Osman döneminde Mushaf-ı Şeriflerin çoğaltılmasından itibaren Kûfi, yüzyıllar boyunca ilahî kelâmı kayıt altına alan ana yazı stili olarak kullanılmıştır.

“Kûfi bize tipografinin sadece harf dizmek değil, bir alan inşa etmek olduğunu öğretir.”

İslam'ın ilk yüzyıllarında Kûfi'nin Kur'an yazımında tek otorite olmasının sebebi, yalnızca estetik bir tercih değil; kutsal metni en vakarlı, en okunaklı ve en sarsılmaz biçimde muhafaza etme niyetidir. Bu süreç sadece tesadüfi bir evrimle değil; 7. yüzyılın sonunda Halife Abdülmelik bin Mervan'ın imparatorluk genelinde başlattığı görsel standardizasyon hamlesiyle ivme kazanmıştır. Halife; parayı, bürokrasiyi ve anıtsal mimariyi kapsayan devasa bir "kurumsal kimlik" (rebranding) projesi yürüterek, Kûfi'nin o güne dek süregelen dağınık formlarını disipline etmiştir. Böylece Kûfi, bilinçli bir tasarım kararıyla belirli bir matematiksel ızgara üzerine oturtulmuş ve İslam'ın yeryüzündeki nizamını temsil eden evrensel bir görsel imza haline gelmiştir.

Emin Barın

Kûfi'nin İslam estetiğindeki yeri, onun rasyonel ve mimari yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Arap alfabesinin diğer stilleri akışkan ve yuvarlak hatlara sahipken; Kûfi statik, modüler ve matematikselidir. İslam Ansiklopedisi ve akademik kaynaklarda belirtildiği üzere Kûfi, aslında bir kalem yazısından ziyade "çizilen" bir formdur; bu yönüyle tarihin en erken ve en güçlü tipografi sistemidir. Kağıt üzerindeki muazzam Mushaf sayfalarından sonra Kûfi, asıl gücünü mimariye taşınarak göstermiştir. Özellikle tuğla ve alçı süslemelerinde zirveye ulaşan "Makili", "Örgülü" ve "Çiçekli" Kûfi türleri, tasarım tarihindeki ilk modüler font sistemleridir. Burada yazı artık sadece okunmak için değil, binanın ruhuna işlenmiş geometrik bir zikir olarak tasarlanmıştır. Harfin mimariyle bu denli bütünleşmesi, İslam'ın "her yerde ve her an hatırdada olma" ilkesinin görsel bir tebliğidir.

Günümüzde bu kadim disiplin, yeni nesil Müslüman tasarımcılar için tükenmez bir ilham kaynağı ve vizyoner bir yol haritasıdır. Kûfi, yapısı gereği harflerin manipüle edilmesine, "müverrak" (yapraklı) veya "müzehher" (çiçekli) formlara bükülmesine imkan tanıyarak modern tipografi çalışmalarına muazzam bir derinlik katar. Modern tasarımın temel taşlarından olan negatif-pozitif alan dengesi, Kûfi'nin boşluk ve doluluk oranlarındaki matematiksel hassasiyetinde yüzyıllardır mevcuttur. Türkiye'de Emin Barın ve Halis Biçer gibi ustalar, Latin harflerini Kûfi'nin ızgara sistemiyle harmanlayarak bu estetiğin evrenselliğini ve çağdaş tipografi ilkeleriyle olan kusursuz akrabalığını ortaya koymuşlardır. Modern bir logoda harflerin birbirinin içine geçmesi veya bir sembole dönüşmesi, aslında bin yıl önceki Kûfi istiflerin mantığıyla aynıdır.

Bugün biz tasarımcılar, yüzyıllar öncesinden gelen bu disiplinli ruhu çağın dünyasıyla yeniden buluşturmakla mükellefiz. Kûfi bize tipografinin sadece harf dizmek değil, bir alan inşa etmek olduğunu öğretir. Onun net çizgileri ve matematiksel sınırları, gerçek yaratıcılığın kurallar içinde nasıl özgürleştiğini bize en saf haliyle gösterir. Tasarım dünyasında kendi özgün sesimizi ararken, Kûfi'nin o ağırbaşlı ve sarsılmaz duruşunu bir pusula olarak kabul edebiliriz. Geleceği tasarlamak; bu köklü geçmişin bin yıllık hafızasından kopmadan, o derin düzeni günümüzün hızıyla harmanlamaktan geçmektedir. Çünkü bu kadim disiplinle çekilen her çizgi, yalnızca bir yüzey tasarlamak değil; bin yıllık bir estetik mirası bugünün diliyle yeniden hayata döndürmektir.

Emin Barın

KIVRILAN KALP, YÖN ARAYAN İNSAN

YAZI

Elif Yiğit- İstanbul Tıp Fakültesi

İnsanın en derin hakikatlerinden biri, kalbinde saklıdır. Görünmeyen ama hissedilen, ölçülemeyen ama hayatı yönlendiren bu latif merkez, insanın hem bedeniyle hem de ruhuyla kurduğu bağın en güçlü ifadesidir. Bu yüzden kalbi anlamak, yalnızca bir organı değil, insanın bütün varoluşunu anlamaya yönelmektir.

Kalbin iki ayrı ve derin mânâsı vardır: biri fiziki, diğeri manevidir. Biyolojik anlamda kalp, kan akışını düzenleyerek tüm hücrelerin metabolik ihtiyaçlarını karşılayan en merkezi organdır. Her atışıyla hayata süreklilik kazandırır, bedenin düzenini korur. Ancak bu mekanik işleyiş, kalbin bütün hakikatini açıklamaya yetmez. Çünkü kalbin asıl derinliği, manevi boyutunda saklıdır.

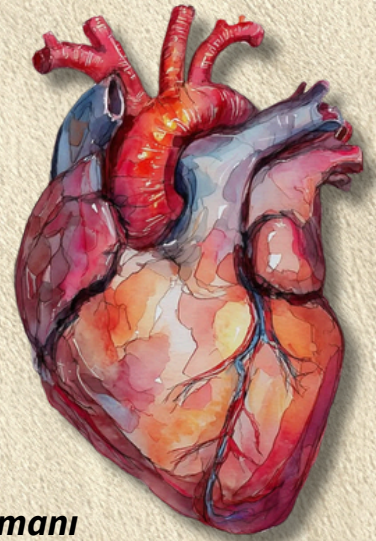
Manevi kalp; duyguların, düşüncelerin ve idrakin merkezidir. Marifetullahın mekânı, insanın özündeki hakikat olan Latife-i Rabbâniyyedir. Bu yönüyle kalp, yalnızca bir organ değil; ilahi tecellilere açık, anlam taşıyan bir cevherdir. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de kalp, imanın merkezi olarak zikredilir: “Allah, o topluluk fertlerinin kalplerine imanı nakşetmiş ve onları katından bir ruh ile desteklemiştir.” (Mücadele 58:22)

Kalp kelimesi, Arapçada “çevirmek, dönüştürmek” anlamlarına gelen “قلب” kökünden gelir. Bu kök, kalbin en temel özelliğini ifade eder: değişkenlik. Kalp sürekli hâlden hâle girer; bir an nurla dolarken bir başka an karanlıklara meyledebilir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu hakikati şu duasıyla dile getirmiştir: “Ey kalpleri hâlden hâle çeviren Allah’ım, kalbimi dinin üzere sabit kıl.”

Kur’ân-ı Kerîm’de de kalbin bu değişken hâlleri farklı şekillerde anlatılır: katılaşmış kalpler, mühürlenmiş kalpler, hastalıklı kalpler ve huzur bulmuş kalpler...

Öyle anlıyoruz ki kalp, insanın iç âleminde hiç dinmeyen bir mücadelenin merkezidir. Nefis, şeytan ve dünyanın aldatıcı yüzü, kalbi her an farklı yönlerle çekmeye çalışır. Bazen küçük bir gaflet, bazen ihmal edilen bir yöneliş bu hassas dengeyi bozabilir. Bu yüzden kalp, korunması en zor ama en kıymetli emanettir. Nasıl ki beden gidasız kaldığında zayıflar ve hastalanırsa, kalp de manevi gidasını alamadığında kararmaya başlar. Zikir, dua ve Rabbine yöneliş kalbin hayat kaynağıdır. Bu gıdadan mahrum kalan kalp zamanla katılaşır, inceliğini kaybeder ve hakikati hissetme kabiliyetini yitirir. Oysa kalp, yaratılışı gereği ilahi nefhalara açık bir aynadır; onu temiz tutmak sürekli bir gayret ister.

Bazen insan; kalabalıklar içinde yalnız, başarılar içinde eksik hisseder. Bu hâl, kalbin gerçek yurdunu aradığının işaretidir. Çünkü kalp, dünyaya ait hiçbir şeyle tam anlamıyla doymaz; onun huzuru ancak Rabbine yakınlıktadır. Her secde kalbi arındıran bir rahmet damlası, her dua karanlıkta yanan bir kandildir. Kalbin bu derin hakikatini anlamak için onun yaratılış yolculuğuna bakmak ayrı bir tefekkür kapısı açar.

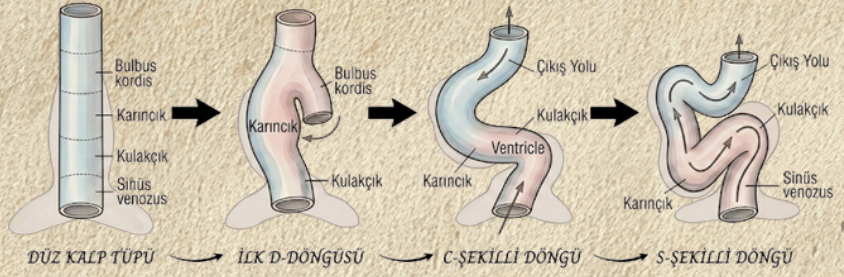

“Onların kalplerinde bir hastalık vardır, Allah da onların hastalığını arttırmıştır.” (Bakara 2/10)

“Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize sindirmiştir.” (Hucurât 49/7)

Embriyonik hayatın henüz üçüncü haftasında mezoderm kökenli hücreler bir araya gelerek ilkel kalp tüpünü oluşturur. Başlangıçta düz ve yönsüz görünen bu yapı, kısa sürede kendi üzerine kıvrılmaya başlar. Bu süreç “cardiac looping” (kardiyak döngü) denir. Yaklaşık 23–28. günler arasında gerçekleşen bu kıvrılma ile kalp sağa doğru bükülür ve gelecekteki düzenini bulur. Atriyumlar yukarı ve arkaya, ventriküller aşağı ve öne yerleşir. Ardından septasyon süreci başlar ve kalp, dört odacıklı yapıya ayrılarak kusursuz bir sistem hâline gelir.

Bu kıvrılma, yalnızca fiziksel bir şekillenme değildir, adeta bir yön bulma çabasıdır. Başlangıçta düz ve belirsiz olan bir yapı, doğru istikamete yönelerek anlam kazanır. Tıpkı insanın manevi kalbi gibi... O da farklı etkiler arasında yön arar, hâlden hâle döner; bazen şaşırır, bazen hakikate yönelir. Nasıl ki embriyodaki kalp doğru yönde kıvrıldığında sağlıklı bir yapı oluşursa, insanın kalbi de hakikate yöneldiğinde huzur bulur.

Eğer bu kıvrılma sürecinde bir sapma olursa, kalbin yapısı bozulur ve ciddi anomaliler ortaya çıkar. Aynı şekilde kalp, manevi olarak yanlış yönlerde saparsa, insanın iç dünyasında da bozulmalar baş gösterir. Bu yüzden hem fiziki hem manevi kalp, doğru yönelişe muhtaçtır. Sonuç olarak: Kalp, yaratılışın en ince sırlarını ve insanın en derin yön arayışını birlikte taşıyan eşsiz bir merkezdir. Anne rahminde başlayan o ilk kıvrılma, aslında bir istikamet kazanma sürecidir; hayat boyu devam eden manevi yolculuk da bu istikameti koruma mücadelesidir. İnsanın meselesi sadece yaşamak değil, doğru yöne yönelerek yaşamaktır. Çünkü kalp yönünü bulduğunda insan da kendini bulur. Bu yüzden kalbi imanla beslemek, onu zikirle diri tutmak ve her hâlükârda Rabbine yöneltmek, varoluşun en derin anlamıdır. Kalp bir emanet, yön bir imtihandır. Ve insan, kalbini hakikate çevirdiği ölçüde huzura yaklaşır.

**“Ey kalpleri hâlden hâle çeviren
Allah’ım, kalbimizi dinin üzere
sabit kıl.”**

KALBİN KIYISINDA DURAN KELİMELER: LİSANIN ŞİFASINA YOLCULUK

Yazı

Melek Suğra Esen
Dil ve Konuşma Terapisi
İstanbul Kent Üniversitesi

İnsan, anlaşılmaq ister, kendini ifade edebildiği ölçüde varlığını hissederek. Bazen tek bir kelime, insanın iç dünyasını anlatmaya yeter aslında ama; bazen de o kelime dile gelene kadar büyük bir mücadele gerekir. Bazı bireyler için konuşmak, sadece bir eylem değil; sabır, çaba ve içsel bir mücadele gerektiren derin bir yolculuktur, her kelime, sadece bir ses değil; bir cesaret adıdır.

Söylenmeden önce defalarca düşünülen, kalpte büyüyen ve dudaklardan çıkmak için sabırla bekleyen kelimeler...Kimi zaman bir harfte takılı kalmak, kimi zaman bir cümleyi tamamlayamamak... Bunlar sadece dışarıdan görünenlerdir. Asıl mücadele, insanın içinde yaşanır. "Acaba anlaşılacak mıyım?" sorusu, çoğu zaman kelimelerden daha ağırdır.

İslam perspektifinden bakıldığında, insanın konuşabilmesi ve kendini ifade edebilmesi büyük bir nimettir. Kur'anı Kerim'de "O, insana beyanı öğretti." (Rahman/4) "Beyan" yani açıklama ve ifade etme yeteneğinin verildiği belirtilir. Bu, dilin ve sözün sadece fizyolojik bir süreç olmadığını; aynı zamanda ilahi bir lütf olduğunu gösterir. Bu lütfün çeşitli nedenlerle zorlaştığı durumlarda ise insanın çaba göstermesi, destek araması ve sabretmesi bir anlam kazanır.

Ruhun derinliklerinde fırtınalar koparken, o fırtınayı dindirecek olan dilin bazen bir "düğümle" mühürlenmesi; insanı kendi içine hapseden en sessiz gurbettir. İşte o an, insanın kendi içine hapsediği, sesinin kendine gurbet olduğu o an tarihin en vakur duruşlu peygamberi Hz. Musa'nın Tur Dağı'ndaki o mahzun ama vakur yakarışıyla başlar: "Rabbim! Göğsümü genişlet, işimi kolaylaştır, dilimdeki düğümü çöz ki sözümü anlasınlar." (Taha/26-29)

Bu dua, aslında bugün dil ve konuşma güçlüğü yaşayan bireylerin kalbinden geçen duyguların bir yansımasıdır. Anlaşılmaq istemek, kendini ifade edebilmek ve iletişim kurabilmek... Aynı zamanda bize şunu gösterir: Konuşma zorluğu bir eksiklik değil; sabır, destek ve çabayla aşılabilecek bir süreçtir. Bize en insani yanımızı hatırlatır. Hem manevi hem de profesyonel destek aramanın ne kadar kıymetli olduğunu gösterir. Çünkü insan hem dua hem de emekle iyileşir. O'nun "dilindeki düğüm", sadece fiziksel bir engel değil; kelamın kalpte hapsolup dışarıya bir sızı olarak çıkmasıdır.

Peygamber Efendimiz (sav) buyurur ki:
"Allah bir kulu sevdiği zaman, onun hacetini insanların dillerine koyar." (Buhari) Bu hadis, insanın yardım arayışının bile bir anlam taşıdığını ve bazen çözümün insan eliyle de geldiğini ifade eder. Biz Dil ve Konuşma Terapistleri olarak seçtiğimiz bu yol, aslında tam da bu hadisin gölgesinde bir arayıştır.

**"Allah bir kulu sevdiği zaman, onun hacetini insanların dillerine koyar."
(Buhari)**

Bizler; bir çocuğun oyun parkında dışlanmasına sebep olan o sesin, bir yetişkinin ismini söylerken yaşadığı o amansız saniyeleri, disfemi (kekemelik) ile boğuşan bir gencin, ya da inme sonrası kelimelerini kaybeden bir bireyin yanında dururken, sesiyle barışamayan her ruhun yanında "Harun" olmaya adayız. Nitekim Hz. Musa, bu görevde yalnız bırakılmamış; kardeşi Hz. Harun ile desteklenmiştir. Hz. Harun'un daha akıcı ve güçlü konuşma yeteneği, Hz. Musa'nın mesajını iletmesinde ona yardımcı olmuş böylece, bize iletişimin tek başına değil, destekle güçlenen bir yolculuk olduğunu göstermiştir. İletişim, bir elin diğerine uzanmasıdır; bazen bir ses, bazen de bir destekle tamamlanır.

Dil ve konuşma terapisi de bu noktada devreye girer. Yalnızca konuşmayı düzeltmeye çalışan bir alan değil; aynı zamanda bireyin kendine güvenini yeniden inşa etmeyi amaçlayan bütüncül bir süreçtir. Terapi odasında yapılan egzersizler, nefes çalışmaları ve akıcılık teknikleri; bireyin konuşma üzerindeki kontrolünü artırırken içsel kaygısını da azaltmayı hedefler. Ancak tüm bu süreçlerin temelinde teknikten önce sabır, güven ve kabul vardır.

"Sesiyle barışamayan her ruhun yanında 'Harun' olmaya adayız."

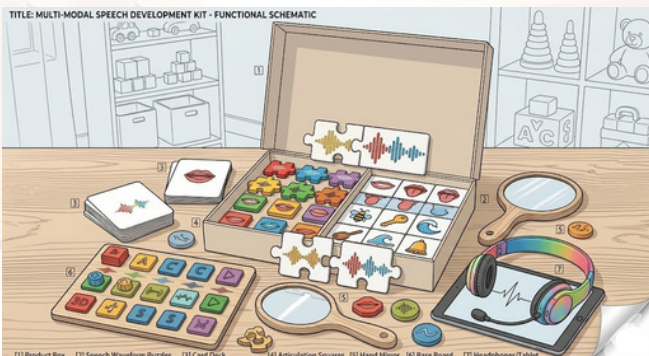
Terapist, bireyin yerine konuşmaz; fakat onun kendi sesini bulmasına yardımcı olur. Gerekliğinde bir rehber, gerekliğinde bir destek, gerekliğinde ise sadece sabırla dinleyen bir eşlikçidir. Tıpkı Hz. Harun'un Hz. Musa'ya olan desteği gibi. Efendimiz'in (sav) "Güzel söz sadakadır." müjdesini düstur edinerek, o güzel sözün önündeki engelleri kaldırmayı bir ömürlük vazife bilir.

Her insanın iletişim biçimi ve gelişim hızı farklıdır. Bu farklılık bir yetersizlik değil, Allah'ın kullarına verdiği çeşitliliğin bir parçasıdır. Önemli olan, insanın kendi çabasıyla ilerlemesi ve bu süreçte ümidini kaybetmemesidir. Kur'an-ı Kerim'de bu hakikat şöyle bildirilir: "Şüphesiz zorlukla beraber bir kolaylık vardır." (İnşirah Suresi, 5-6) Bu ayet, her sıkıntının içinde bir çıkış yolu ve her zorluğun içinde bir rahmet kapısı olduğunu hatırlatır. Konuşma güçlüğü de bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, sabırla aşılabilecek bir süreç olarak görülür.

Peygamber Efendimiz ise şöyle buyurmuştur: "Müminin işi ne hoştur! Çünkü her hâli onun için hayırdır." (Müslim) bu hadis, müminin yaşadığı her durumun bir hikmet taşıdığını ve sabırla karşılandığında manevi bir kazanca dönüşebileceğini gösterir.

Sonuç olarak, konuşma güçlüğü yaşayan bireylerin yolu; sabırla, emekle ve doğru destekle şekillenen bir iyileşme yoludur. Dil ve konuşma terapisi bu yolculuğun bilimsel yönünü temsil ederken, iman ve tevekkül bu süreci anlamlandıran manevi güçtür.

Ve en nihayetinde: Allah hiçbir kuluna taşıyamayacağı yükü yüklemeyiz; her zorlukla birlikte bir kolaylık da yaratır. Tüm "düğümelerin" ilimle, sabırla ve muhabbetle çözüldüğü; gönülden geçenlerin dile kolayca döküldüğü o nurlu sabahlara...

YAZI

İSLAM'DA MAHREMİYET VE KLİNİK UYGULAMALAR

Zeynep Şahin

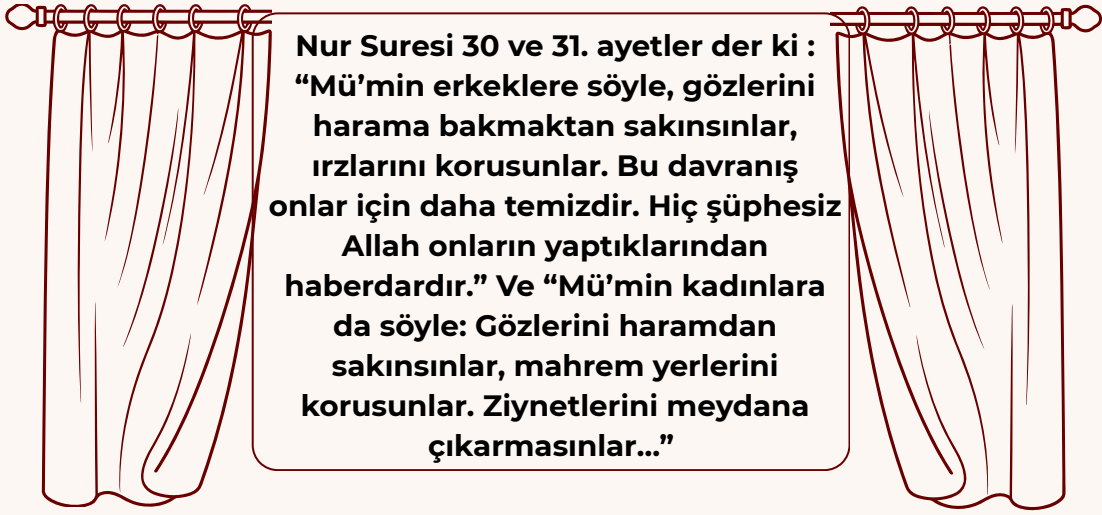
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye

İnsan, yaratılışı gereği hayatı boyunca çeşitli imtihanlara tabii tutulmaktadır ve bu imtihanların en önemli boyutlarından birisi de sağlıktır. Vücudumuz; sinir, dolaşım ve solunum gibi birbirine bağlı sistemlerin kusursuz bir iş birliğiyle çalışır. Bu yapının temel taşlarından olan kas-iskelet sistemi, dış etkenlere ve hastalıklara oldukça açıktır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre günümüzde yaklaşık 1,7 milyar insan kas- iskelet sistemi rahatsızlıklarıyla yaşamını sürdürmektedir. Bu rahatsızlıklar hastaları hemen öldürmese de hayat kalitesini uzun süre ve ağır bir şekilde etkilemektedir. Tedavi için hastaneye başvuran hastalar doktor kontrollerinden sonra tedavilerinin büyük bir bölümünü fizyoterapi kliniklerinde geçirmektedir. Bu klinik süreçlerde teknik başarı kadar kritik olan bir diğer konu ise hasta mahremiyetidir; zira her hastanın biricik ve özel olduğu unutulmamalıdır.

Fizyoterapi uygulamalarının doğası gereği, tedavinin en yüksek etkinliğe ulaşabilmesi için hastalardan bedenlerinin ilgili bölümlerinin açık olmasını talep edebiliriz. Ancak birçok hasta, fitri bir örtünme ihtiyacı ve mahremiyet endişesiyle bu duruma karşı tereddüt yaşayabilmektedir. A'raf Suresi 26. ayet der ki :

Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır. Bu (giysiler), Allah'ın rahmetinin alametlerindendir. Belki öğüt alırlar (diye onları insanlara verdik).

Tedaviye yeni başlayacak olan hastalar, sürecin doğası gereği korku ve endişe hissedebilirler. Bu duygusal durum, klinik ortamda kıyafetlerin çıkarılması gerekince ciddi bir tereddüde dönüşebilmektedir. Aslında bu çekince, insanın yaratılışından gelen fitri bir örtünme ihtiyacının yansımasıdır. Nitekim Peygamber Efendimize ilk vahiy geldiğinde, yaşadığı yoğun heyecan ve korku üzerine evine varıp Hz. Hatice validemize 'Beni sarıp örtünüz, beni sarıp örtünüz' buyurması insanın en savunmasız anında örtünerek teselli bulma ihtiyacını simgelemektedir. Bu bağlamda, hastanın bedeni tedavi boyunca terapistle teslim edilmiş bir emanet olarak görülmeli ve terapist bu fitri hassasiyete saygı duymalıdır. Bu emanet bilincine sadık kalmak adına, sadece müdahale edilecek bölgenin açık bırakılması vücudun geri kalan kısımlarının ise titizlikle korunması gerekmektedir. Örneğin; omuz bölgesinden tedavi gören bir hastanın, mahremiyetini muhafaza edecek bir muayene önlüğü ile tedaviye alınması hem mesleki bir standart hem de etik bir zorunluluktur.

**Nur Suresi 30 ve 31. ayetler der ki :
“Mü'min erkeklere söyle, gözlerini
harama bakmaktan sakınsınlar,
ırzlarını korusunlar. Bu davranış
onlar için daha temizdir. Hiç şüphesiz
Allah onların yaptıklarından
haberdardır.” Ve “Mü'min kadınlara
da söyle: Gözlerini haramdan
sakınsınlar, mahrem yerlerini
korusunlar. Ziyinetlerini meydana
çıkarmasınlar...”**

Bu ayetler göz mahremiyetinden bahsetmektedir. Harama bakmaktan sakınmayı tavsiye eder. Bir fizyoterapist de bu ayetin emrine uyarak hastaların mahremiyetine özen göstermeli ve gözlerini günden günde sakındırmalıdır. Böylece hem hastaların huzuru sağlanmış hem de terapist kendi mesleki disiplinini korumuş olur. Bu yüzden örnekte dediğimiz gibi hastanın omuz bölgesi tedavi edilecek ise terapist bakışlarını o anatomik bölgeye vermelidir ve diğer yerlerin örtünmesini sağlamalıdır.

Yine Nur suresi 58 ve 59. ayetlerde vurgulanan **'izin isteme'** ve **'özel zaman dilimleri'** ilkeleri, klinik ortamlarda hasta trafiğinin yönetimi için temel teşkil etmektedir. Hastaların tedaviye belirli bir randevu düzeniyle, sırasıyla alınması ve her hasta için tayin edilen sürenin o kişiye özel bir alan olarak kalması esastır. Bu noktada sorumluluk sadece terapistte değil hastaya da düşmektedir. Hastanın randevu saatine riayet etmesi, içeride başka bir hasta varken beklemesi ve odaya girmeden önce mutlaka müsaade istemesi klinik mahremiyetin bir parçasıdır. Ancak her kliniğin fiziksel imkânları tek kişilik odalar için yeterli olmayabilir. Bu gibi durumlarda; paravan veya perde gibi fiziksel ayırıcılar kullanılmalıdır, çoklu hasta alınan kliniklerde hastalar arası görsel temasın kesilmesi de mahremiyet hakkının korunmasının temel şartlarındandır.

İslam hukukundaki **“Zaruretler haramı helal kılar.”** kaidesi, tıbbi müdahalelerin ve bedensel temasın meşruiyet zeminini oluşturmaktadır. Fakat bu ruhsatın sınırını belirleyen bir diğer kritik kural şudur: **“Zaruretler, kendi miktarlarıncı takdir olunur.”**

Klinik uygulamalarda bu denge şu şekilde korunmalıdır:

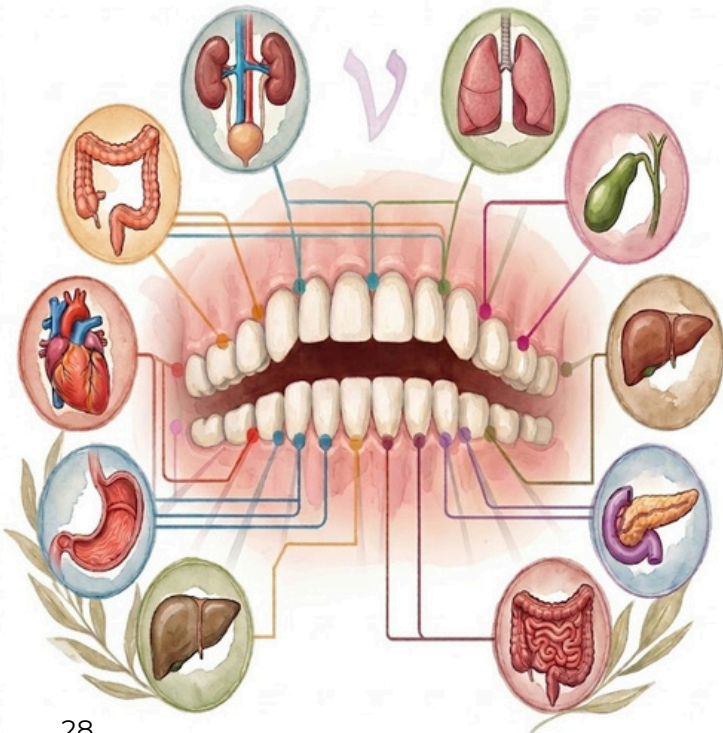
Zaruret hali bahanesi ile gereğinden fazla gevşek davranılmamalı; müdahale, yalnızca tıbbi gereklilik sınırları içinde kalmalıdır. Edep ve mahremiyet dengesi, terapist ve hasta arasında karşılıklı bir saygı çerçevesinde yürütülmelidir.

Sonuç olarak klinik süreçlerde bu ilkelere özen gösterilmesi hem mesleki bir başarı hem de Rızâ-yı İlâhî'nin kazanılmasına vesile olur. Uzun tedavi süreçleri boyunca korunan bu değerler, hastanın terapistte olan güvenini arttırırken; iki taraf üzerinde de hem maddi hem de manevi açıdan olumlu izler bırakacaktır.

DIŞ BEDEN İLİŞKİSİ ÜZERİNDEN: ÜMMET BİLİNCİ

“Hekim” kelimesi Arapça kökenlidir; hikmet sahibi, bilge tabip anlamlarını taşır. Kökü “h-k-m” olup “hüküm” kelimesiyle aynı kaynaktan beslenir. Bu yönüyle hekim, yalnızca hastalığı teşhis eden biri değil; beden üzerine hüküm verebilecek bilgi, tecrübe ve hikmete sahip kişidir. Sözlükler her ne kadar “hastalıkları teşhis ve tedavi etmek üzere eğitim almış kişi” şeklinde bir tanım sunsa da bu anlam hekimliğin derinliğini ifade etmekte yetersiz kalır.

Hekim, insan bedeninin adeta hâkimi gibidir. Çünkü insan, trilyonlarca hücreden oluşan ve sayısız sırrı içinde barındıran bir bütündür. Vücudun herhangi bir noktasında ortaya çıkan bir etki, bambaşka bir yerde tepki olarak kendini gösterebilir. Bu durum, bedenin parçalı değil; aksine kusursuz bir bütün olduğunu gösterir. Bu bütünlüğün en dikkat çekici yansımalarından biri ağızda saklıdır. Ağız, adeta bedenin bir haritası, bir aynası gibidir. Üst çene; baş bölgesinden başlayarak omurga üzerinden topuklara kadar uzanan bir bağlantıyı temsil ederken, alt çene bedenin alt bölümleriyle ilişkilidir. Bu yüzden bir hekim “Ben sadece ağızla ilgileniyorum” diyebilir fakat “Vücuttan bağımsız çalışıyorum” diyemez.

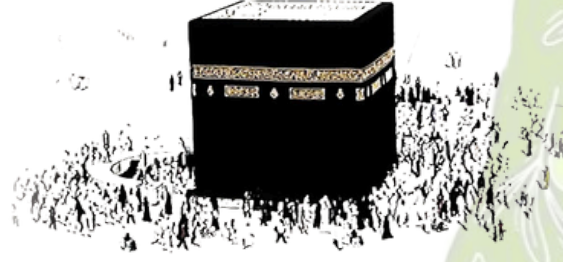

YAZI

Şevval Tetik

Diş Hekimliği

İstanbul Kent Üniversitesi

Nitekim yapılan bazı uzun soluklu araştırmalar, bedendeki rahatsızlıklarla dişler arasında doğrudan ilişkiler kurulabileceğini göstermektedir. Buna göre, bedende ortaya çıkan kimi rahatsızlıkların ağızda karşılık bulabildiği hatta belirli dişlerle bağlantılı olabileceği ifade edilir. Her dişin embriyolojik gelişim sürecinde belirli dokularla ortak bir köken paylaşması, sinirsel ve dolaşım ağırlar üzerinden bir etkileşime işaret eder. Bu bakış açısına göre dişler, yalnızca ağız içinde yer alan yapılar değil; aynı zamanda bedenin genel durumuna dair ipuçları taşıyan birer yansıma olarak görülür.

Bu çerçevede oluşturulan bazı eşleştirmelere göre:

Ön ve yan kesici dişler böbrek, mesane ve üreme sistemiyle;

Köpek dişleri karaciğer ve safra kesesiyle;

Küçük azı dişleri bağırsaklar, akciğerler ve alerjik yapılarla;

Büyük azı dişleri mide, dalak ve pankreasla;

Yirmi yaş dişleri ise kalp ve ince bağırsakla ilişkilendirilmektedir.

Ağızda meydana gelen bir değişim, bedenin başka bir bölgesinde yankı bulur. Bu bağ öylesine güçlüdür ki bu yapılardan birindeki kayıp diğerini de etkileyebilir. Bu hakikat, şu anlamlı sözü hatırlatır:

**“Müminler birbirlerini sevmeye,
merhamette ve korumada bir
vücudun organları gibidir.
Organlardan biri rahatsızlandığında
diğerleri de uykusuzluk ve ateşle
onun acısını paylaşır.”
(Müslim, Birr,66)**

İnsan bedeni de böyledir. Bir parçasında meydana gelen sıkıntı, diğerlerinden bağımsız değildir. Bir organ diğerinin durumuna tepki vermiyorsa bu ya aralarındaki bağın koptuğunu ya da sistemin sağlıklı işlemediğini gösterir. Nitekim felç dediğimiz durum da tam olarak budur: Bağ vardır fakat his yoktur. Bu yüzden hem kendimizi hem de evreni doğru okumak zorundayız.

İşte bu doğru, insanın yalnızca kendi bedeni için değil; ait olduğu ümmet için de geçerlidir. Nasıl ki bir uzun acısı diğerine sirayet ediyorsa müminler de birbirlerinin derdiyle dertlenmek zorundadır. Bir yerde acı varken diğerinin bunu hissetmemesi düşünülemez. Eğer hissedilmiyorsa orada bir duyarsızlık vardır.

“Kendisi için istediğini mümin kardeşi için istemeyen, gerçek anlamda iman etmiş olmaz.” (Buhari, İman 7) sözü bu derin bağı ifade eder. Bir Müslümanın diğer Müslüman üzerindeki hakkı, onun derdiyle dertlenmesi, acısını paylaşmasıdır.

Bugün Gazze’de, Filistin’de ve Doğu Türkistan’da zulüm gören kardeşlerimize karşı hissiz kalmak, bu bütünlüğün zayıfladığını gösterir. Oysa ümmet bir beden gibidir; bir yerinde acı varsa, diğer yerleri de o acıyı hissetmelidir. Bugün yaşanan zulümler, yalnızca dış etkenlerin değil; aynı zamanda kardeşlik bağlarının zayıflamasının da bir sonucudur. Bu yüzden en büyük ihtiyacımız, birlik, beraberlik ve kardeşliktir. Eğer bu bağları yeniden güçlendirmezsek aynı acıları farklı coğrafyalarda tekrar tekrar yaşamamız kaçınılmaz olacaktır.

Çünkü hakikat şudur. Beden nasıl bir bütündür, ümmet de öyledir. Birlik varsa hayat vardır; kopukluk varsa zayıflık ve çöküş kaçınılmazdır.

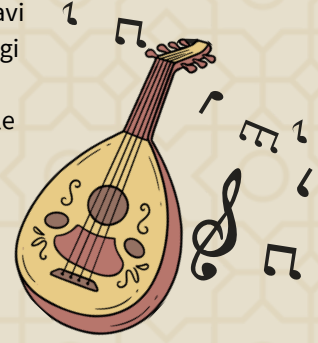
Illustration: Soham Sen | The Print

OSMANLI'DA HASTALIKLARA YAKLAŞIM

İnsanlık tarihinin en başından beri hastalıklar da insanlarla beraber var olagelmıştır. Her dönemde insanoğlu çeşitli rahatsızlıklarla mücadele etmiş, kimi zaman atlatmayı başarmış kimi zamansa acı mağlubiyeti tatmıştır. Zaman geçtikçe hastalıklarla “tedavi” adını verdiğimiz yöntemler sayesinde başa çıkmayı öğrenmiştir. Hastalık çeşitleri arttıkça derman arayışı da derinleşmiş ve daha karmaşık bir hal almıştır. Tıp ilmi koca bir çınar gibi kök salmaya başlamıştır. Bu ilmin gelişmesinde, ilerleme kaydetmesinde Müslüman hekimlerin payı oldukça büyüktür. Biz de bu yazımızda; Müslüman hekimler Osmanlı döneminde yaygın hastalıklara nasıl yaklaşırdı, ne gibi tedaviler uygulardı bunlara değineceğiz.

Sağlık alanında dünyanın büyük bir kısmı henüz çok ilerleme kaydedememişken, Osmanlı'da tıbbı ve hekimlere büyük ehemmiyet gösterilirdi. Şifahane, darüşşifa, hastahane ya da bimarhane olarak adlandırılan büyük yapılarda; salgın hastalıklardan psikolojik rahatsızlıklara kadar türlü türlü hastalık tedavi edilirdi. Bu yapılar, hastaların konforu ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak inşa edilmişlerdir. Her türlü hastalık için olan genel bimarhanelerin yanı sıra, akıl ve ruh hastalıklarına özel tahsis edilmiş bimarhaneler de vardır. Bu tarz bimarhanelerin bir örneği, Edirne'deki Sultan II. Bayezid Bimarhanesi'dir. Hemen bitişiğinde tıp eğitiminin verildiği bu bimarhane, başta genel hastalıkları tedavi için kullanılırken, daha sonra akıl ve ruh hastalıklarına özel kılınmıştır. Buradaki tedavi yöntemleri oldukça dikkat çekicidir.

Hastalar, musikinin iyileştirici ve dinlendirici etkisi kullanılarak tedavi edilirdi. Hekimler, hangi makamın hangi derde deva olduğunu titizlikle gözlemler, hastalara buna göre musiki dinletilirdi.

Buna birkaç örnek verecek olursak: havale ve felç rahatsızlıklarında Rast, baş ağrısı için Rehavi, sinirli kişiler için Irak, kalp hastalıkları için Zengule makamı çalınırdı. Musikinin yanı sıra su sesi ve hoş kokular da tedavi aracı olarak kullanılırdı. Aynı dönemde Avrupa'da akıl hastalarının içine şeytan kaçtığı, tanrının lanetine uğradığı düşünülürdü. Tedavi maksadıyla çeşitli şeytan çıkarma ritüelleri ya da kafatasını delmek suretiyle kötü ruhları bedenden çıkartma tarzında ilginç ve işlevsiz, batıl yöntemler kullanıyorlardı. Bu, zamanında Osmanlı'nın, Müslümanların bilimde ve tıpta ne kadar gelişmiş ve ileride olduğunun çarpıcı bir örneğidir.

Osmanlı'da akıl hastalıklarının yanı sıra birçok farklı hastalığın tedavi edildiğinden bahsetmiştik. Gelin, bunlardan bazılarını göz atalım.

19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı topraklarının neredeyse her yerini saran çiçek salgını, birçok can kaybına sebep olmuştur. Henüz aşı bulunmamışken korunma amacıyla farklı geleneksel yöntemler uygulanırdı. Çiçekleme, hafif hasta çocuğun yanına sağlıklı çocuk yatırma, hastanın burnundan alınan cerahatlı kabuğu toz haline getirip üfleme gibi yöntemlerle hastalık tedavi edilmeye çalışılırdı. Tarihi kaynaklara göre çiçek aşının 1630 yılında İstanbul'da uygulanmaya başlandığı düşünülmektedir. İstanbul'da aşıyla tanışan İngiltere'nin İstanbul elçisinin eşi Lady M. W. Montagu, bu aşının İngiltere'de de uygulanmasını tavsiye etmiştir ve kendi çocuklarını bu aşı ile aşılatmıştır. Zamanla bu aşı Avrupa'ya yayılmış ve birçok kişiyi ölümden kurtarmıştır.

Halka zor zamanlar yaşatan bir diğer salgın hastalık da cüzzamdı. Osmanlı'da cüzzamlılar, şehirlerden uzağa kurulan miskinhanelerde tedavi edilirdi. Hastaların her türlü ihtiyacıyla devlet ilgilenirdi. Psikolojik anlamda zorluk yaşamamaları adına da önlemler alınırdı. Erkek, kadın, çocuk, Müslüman veya Gayrimüslim farketmeksizin cüzzamlı olan kimse, bu miskinhanelerde halktan tecrit edilmiş bir şekilde yaşamak zorundaydı. Diğer insanların sağlığını tehlikeye atmamak adına bunun kontrolüne oldukça ehemmiyet gösterilirdi.

O dönemde birçok hastalık gibi göz hastalıkları için de farklı tedavi yöntemleri vardı. Göz kapağı ameliyatı, göz damlaları ve ilaçları, bitkisel kürler, dağlama bu yöntemlerden birkaçıdır. Bunların yanı sıra göz içine mil batırmak suretiyle katarakt ameliyatları da yapılırdı.

Verdiğimiz bunca örnekten de anlaşılacağı üzere, Osmanlı'da tıp büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Maharetli hekimler yetiştirilmiş, birçok بیمارhane inşa edilmiş, çoğu hastalığa çeşitli tedavi yöntemleri bulunmuştur. Hastalara gösterilen muamelede tatlı dil ve güler yüz kullanılmış; rahatları ve konforları gözetilmiştir.

Ecdadımız, her daim ilim deryasından bir damla dahi olsa alabilmek için canla başla çalışmıştır. Gelecek nesiller olarak bizim üzerimize düşen, onlardan miras aldığımız bu ilmî birikimin üzerine çokça çalışarak elimizden geldiğince yenilerini eklemektir.

Allah onlardan razı olsun.

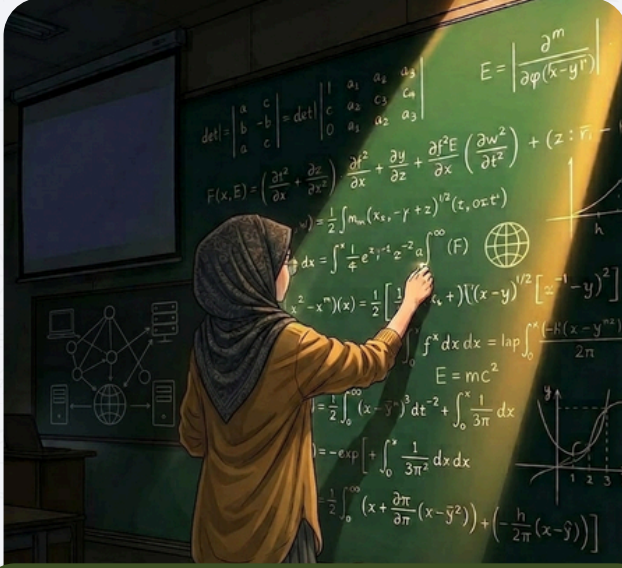
HAYATIN İÇİNDE SAYILARIN YANSIMASI

YAZI

Nadide Meryem Pırılı
Matematik
Boğaziçi Üniversitesi

Matematik denildiğinde genellikle akla ilk olarak okulda gördüğümüz uzun işlemli sorular, farklı kurgulanmış problemler, formüller, merkezi sınavlardaki en önemli ders olması gibi eğitimle bağdaştırılan anlamları gelir. Hatta sınıf ortamındayken matematiğin soyutluğu içerisinde kaybolup “Bu öğrendiklerimiz ileride ne işimize yarayacak ki!” diyenler de olabiliyor. Halbuki matematik, basit bir toplama-çıkarma işleminden ibaret değildir. Nasıl ki iletişimimizin yapıtaşını harfler oluşturuyorsa matematikte de sayılar kullanılır. Yani matematik, bir nevi sayıların dilidir diyebiliriz.

Peki, harfleri bir araya getirerek kelimeler ve cümlelerle daha anlamlı hale dönüştürüp kendimizi ifade ediyorsak matematikteki tüm bu işlemler ne anlama geliyor?

Aslında matematik, özü itibarıyla soyut olduğu için somutlaştırmak adına sayıları kullanırız. Yapılan tüm işlemler, alıştırmalar ve çözülen problemler bizim soyut düşünme becerimizi ve analitik zekamızı geliştirir. Bu da günlük hayattaki meseleleri daha hızlı kavramamızı sağlar. Ayrıca, Bakara suresi 44. ayette **“Sizler kitabı okuduğunuz halde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?”** buyrulduğu üzere ve Kuran-ı Kerim’in pek çok yerinde de Allah’ın belirttiği gibi, aklımızı hakkını vererek kullanmamızı sağlar. Bunların yanı sıra daha ferasetli olmamıza ve bize adeta zihinsel bir idman yaptırarak karşılaştığımız karmaşık sorunlara kısa sürede çözüm üretmemize yardımcı olur. Kısacası matematik, bize bir düşünme becerisi kazandırır. Bu beceri sayesinde evrene ve doğaya olan bakış açımız genişler, küçük detayları fark edip Allah’ı hatırlamamıza vesile olur.

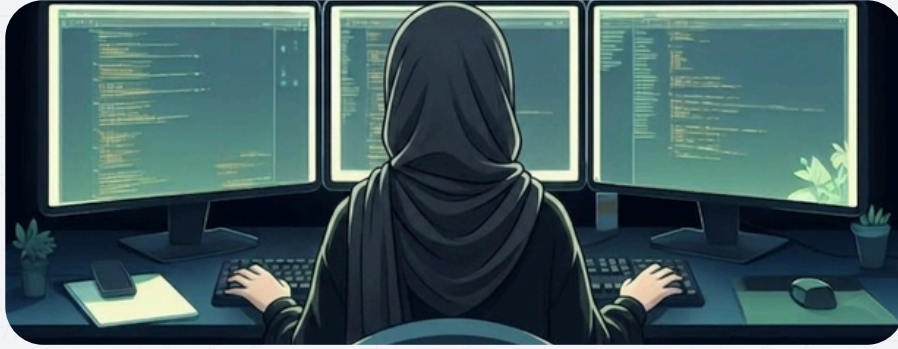
Mesela ilimle ilgilenen âlimlerimizin çoğu hezarfen olup pek çok alanla ilgilenmiş ve çoğunun yolu cebir ve analiz gibi matematiğin önemli kollarından geçmiştir. Öyle ki El-Kindî’ye göre, matematiksel bir temel olmadan hakikate ulaşma çabası olan felsefeyle ilgilenmek mümkün değildir. Ona göre “...Matematik bilgisinden yoksun olan kimse, bu kitaplardaki bilgilerin künhüne asla vâkıf olamaz...”. Yani Kindî ve onun gibi düşünen âlimlerimiz için matematik; fıkıh veya tefsir gibi İslami ilimlerden ayrı bir alan değil, bilakis Allah’ın yaratışındaki kusursuz düzeni anlama çabasıdır.

Matematiğin hayatımıza tezahürlerine baktığımızda ise bu disiplinin yalnızca kağıt üzerindeki formüllerden ibaret olmadığını, çevremizde gördüğümüz her yapının ve düzenin temel taşı olduğunu anlarız. Mesela camilerimizin her biri belirli matematiksel hesaplamalarla planlanır ve inşa edilir. Ardından estetik anlayışımıza uygun olacak şekilde, çoğunlukla geometrik desenlerin oluşturduğu motiflerle süslenir. Bu motifler “kesret içinde vahdet” ilkesine göre, yani bütün şekiller tek bir merkezde toplanacak şekilde süslenmişlerdir. Bu tek merkeze yöneliş, tevhid inancını yansıtır.

Öte yandan ilginçtir ki kullandığımız geometrik şekiller gibi kusursuz şekiller doğada yoktur. Örneğin bal petekleri düşündüğümüz gibi düzgün altıgen değildir veya doğada tam daire şeklinde bir cisme rastlayamayız. Aslında bu da insanın mükemmellik arzusunun buraya da sirayet ettiğini göstermektedir. Cami örneğine dönecek olursak tüm hesaplamalar ve süslemelerin ışığında matematik; bir amaçtan ziyade bir araç olup cami gibi medeniyeti çevresinde inşa eden, görenleri heybetiyle etkileyen büyük yapıların inşasına vesile olur.

Farklı bir açıdan ele alacak olursak hayatta büyük veya küçük kararlar vermemiz gereken zamanlar olur. Böyle anlarda, verdiğimiz kararın sonuçlarının üzerimizdeki etkisini kâr-zarar hesaplamasıyla tartabiliyoruz. Sonuç olarak attığımız her adımı, zihnimiz arka planda bir algoritma mantığıyla değerlendirip bizim için en etkili karara varmamızı sağlıyor. Bir yemek yaparken uygulayacağımız işlemleri sıralarken ya da ulaşmak istediğimiz yere en kolay ve en kısa sürede varmamızı sağlayacak toplu taşıma aracını belirlerken de algoritma mantığından faydalanıyoruz. Bununla birlikte, bireysel kararların yanı sıra başka insanlarla girdiğimiz her türlü etkileşimde de bu mantığı kullanıyoruz. Modern matematikte “oyun teorisi” olarak adlandırılan bu yaklaşım, bizim hamlelerimizin karşı tarafın muhtemel kararlarıyla nasıl bir denge kuracağını hesaplar. Yani matematik bize sadece en kısa yolu bulmayı değil; pazarlıktan sosyal adalete, güvenden işbirliğine kadar hayatın her alanında stratejik ve ahlaki bir denge kurma becerisi de kazandırır diyebiliriz.

Peki, bu kadar etkisi olan matematiği önemsememenin ne gibi sonuçları olabilir?

Daha geniş perspektiften bakacak olursak artık sosyal kimliğimizin yanına bir de dijital kimliğimiz eklenmiştir. Önceden hayat, yukarıdaki örnekte olduğu gibi cami etrafında şekillenirken bugün buna ek olarak dijital dünyada bıraktığımız izler, yani verilerimiz etrafında da şekillenmektedir.

Uygulamalarda veya sitelerde beğenilen, yorum yapılan, kaydedilen, üzerinde uzun vakit geçirilen ya da tıklanan her şey, o kullanıcıya dair bir veri olarak toplanmakta ve saklanmaktadır. İlk etapta bu durum bir sorun teşkil etmiyor gibi gözükse de bu bilgilerin ticari amaçla alışveriş malzemesi haline dönüşmesi ciddi güvenlik açıklarına yol açabilmektedir.

Öte yandan gittikçe yaygınlaşan yapay zekada da benzer bir durum söz konusudur. İnsanlar her ne kadar yapay zekaya güvenip dertlerini, rüyalarını veya kişisel meselelerini anlatsalar da bu süreçte arka planda toplanan verileri saklanmakta ve farklı alanlarda kullanılabilir. Tüm bunları göz önünde bulundurduğumuzda, nasıl ki gerçek dünyadaki güvenliğimiz önemliyse dijital dünyadaki güvenliğimizin de en az o kadar önemli olduğunu söyleyebiliriz. Bu güvenliğin sağlanabilmesi için birçok yöntem bulunmaktadır; ancak bu süreçte sistemi yöneten kişinin kimliği de sistemin işleyişini etkilemektedir. Yani tüm işlerini “emin” kimliğiyle yürüten bir Müslümanın, yine matematiği kullanarak bu teknolojilerin başında durup büyük veri setlerini yönettiği bir senaryoda; herhangi bir veri/güvenlik açığından veyahut veri ya da bilgi ticaretinden bahsetmemiz mümkün olmazdı. Bir Müslümanın matematiği öğrenip hayatına taşıması, onun kâinata bakış açısını genişletir ve tefekkür boyutunu geliştirir. Bununla birlikte yaptığı işleri hakkıyla yerine getirip diğer insanların emniyetini de sağlar.

**Öyleyse tekrar soralım:
Matematik gerçekten işimize yarar mı?**

Kronik Hastalığı Olan Çocukların ve Ebeveynlerinin Tevekkül Telakkisi

Kronik hastalık; üç ay veya daha uzun süren, sık hastane ziyaretleri ve yakından takip gerektiren, çoğu zaman tam iyileşme sağlanamayan fiziksel veya zihinsel sağlık sorunlarını ifade eder. Bu yazıda, kronik hastalık tanısı konulmuş çocukların ve ailelerinin hastalığın tedavisi süresince yaşadıklarına ve hissettiklerine değineceğiz.

Bir çocuk, kendini ve çevresini tanımaya başladığı an, ucu bucağı görünmeyen bir yola adım atmış olur. Bu yolda keşfedeceği, deneyimleyeceği, yüzlerce hatta binlerce şey vardır. Bu durum, onu bazen heyecandırır bazen de ürkütür ama başardığını gördüğü her an onu, kendi kurduğu dünyasını daha da büyötmeye teşvik eder. Yeni bir arkadaş edinmek onun için bir ülkeyi fethetmekten, bir yapbozu tamamlamak bir cihaz icat etmekten daha az önemli değildir. Onun küçük dünyasında kazandığı büyük başarılar, gözünde devasa görünen bir engelle sekteye uğrayabilir. Bu engel, kronik hastalık tanısı almaktır. Elbette bu tanının etkilediği tek kişi çocuk değildir. Çocukla beraber, hatta bazen ondan daha fazla etkilenen bireyler, çocuğun anne ve babasıdır.

Evladının büyümesine ve gelişmesine yakından tanıklık etmek, onun sağlıklı ve mutlu olduğunu görmek anne-babaların en büyük temennisidir; öyle ki bu uğurda evlatları için yapmayacakları şey yoktur. Bebeğinin varlığından haberdar olduğu ilk andan itibaren, doğması ve yavaş yavaş -geriye baktığında epey hızlı olduğunu fark edecektir- büyümesiyle devam eden süreçte anne, evladı için her daim en güzelinin olmasını ister. Çocuğunda kronik hastalık belirtilerinin görülmesi, ardından tanı konulması, annenin hayatını ve hayallerini hiç ummadığı yönde değiştirecektir.

Hastalık tanısı konulduğu ilk anda ve sonrasında verilen tepkiler elbette kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Kimi aile şok içerisinde öğrendiği bu duruma inanmayı reddeder, çocuğunun belki de hiç tedavi edilemeyecek bir hastalığa sahip olması ona imkânsız görünür. Çünkü çocukların tabiatında neşeli olmak, oradan oraya koşmak, bırakın hastalığının akıbetini yarınını bile düşünmeyecek kadar dertlerden uzak olmak vardır. Bu sebeple verdikleri ilk tepki **"Neden ben? Neden benim çocuğum?"** demek olur; çevresinde kızabileceği, suçlayabileceği birini arar. İsyan boyutuna ulaşabilecek bu kızgınlığın elbette ne kendisine ne de çocuğuna bir faydası vardır. Tersine anne-baba, dolayısıyla da çocuk depresyona ve umutsuzluğa sürüklenebilir. Diğer tarafta ise evlatlarının Allah'ın verdiği bir emanet olduğunun bilincinde olan, hastalığın da sağlığın da O'nun elinde olduğunu bilen ebeveynler vardır ki bu inancın getirdiği sabır ve tevekkül, üzerine tefekkür etmeye değer niteliktedir.

Evladının hastalığını öğrendiği andan itibaren, tedavisi boyunca -bu süreç çocuğun hastalığının seyrine göre altı ay da bir ömür de sürebilir- bir an olsun yanından ayrılmayan; hissettiği yorgunluğa hatta kimi zaman tükenmişliğe rağmen çocuğu için dimdik ayakta durmaya çalışan **annelerin gücünün kaynağı ne olabilir?**

Evladının acısına ve üzüntüsüne en yakından şahit olmasına rağmen elinden daha fazlası gelmediğinde, çaresizlikle köşeye sıkışmış hissettiğinde bile evladını teselli edebilecek motivasyonu nereden buluyor bu anneler? Bulduğum cevabın kaynağı olan ayet buydu:

//

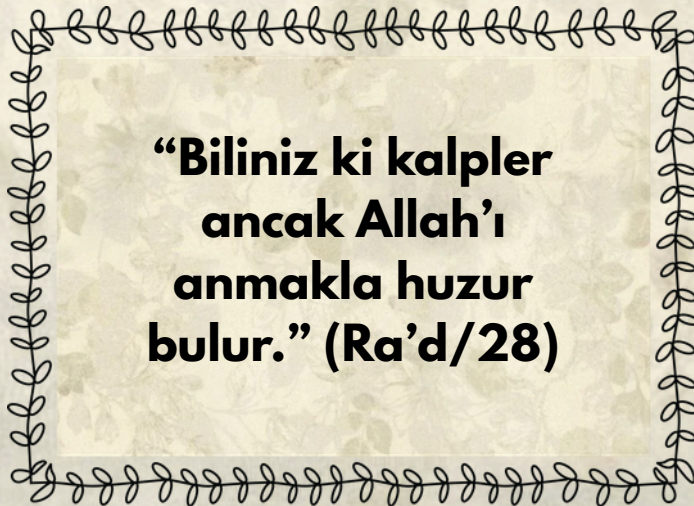
Onlar; başlarına bir musibet geldiğinde, 'Biz şüphesiz Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz.' derler. (Bakara/156)

//

Çocuğuna, kendisine Allah tarafından verilmiş bir emanet gözüyle bakan bir anne, bu eşsiz vazifeyi layıkıyla yerine getirebilmek için canla başla çalışacaktır. Bu öyle bir vazifedir ki onun sağlıklı alacağı bir nefes uğruna göze alamayacağı bir şey kalmamış, evladına iyi gelme istediği hayatındaki diğer her hususa ağır basmıştır. Tam bu noktada hayatın gerçek mânâsını sorgulayan anne, bu mücadelesinin yanında maddi kaygıların, gündelik sorunların, eskiden endişelendiği birçok olayın önemini yitirdiğini fark eder. Dert de derman da kendisinden olan Rabbiyle baş başa kalmış; O'na dua etmek, yardımı O'ndan beklemek günlünü ferahlatan yegâne şey olmuştur.

Çoğu konuda olduğu gibi çocuğun hastalık, sağlık, ölüm gibi kavramları anlamlandırma biçimini de büyük ölçüde ebeveynleri şekillendirir. Hastalığı süresince yanı başındaki annesinin olaylara verdiği tepkileri içselleştiren çocuk, zamanla ona benzer davranışlar sergiler. Annesindeki teslimiyeti ve sabrı müşahade edip kendi hayatına uygulayan çocuk ise hastalık sürecini çok daha ferah atlatacaktır. Bu konu hakkında konuştuğum pek değerli bir anne, kızının tedavi sürecinde ağrıları olduğunda besmele çekip Sübhaneke duası okuduğunu anlatmıştı. Ayrıca, odasından Kur'an sesi eksik olmayan tevekkül timsali bir hastasından ne derece etkilendiğini pediatri asistanı bir abladan dinlemiştim. Olgunlukları yaşlarını aşan bu evlatların ve annelerinin hayatları, belki de hepimiz için silkelene vesilesi olmalıdır.

Bir umut, evladının iyileşmesi için dua eden, varını yoğunu bu uğurda sarf etmekten gocunmayan anneler ise bana bu merhametin kaynağını düşündürdü. Hiçbir karşılık beklemeden bu derece fedakârlık yapabilmeyi mantık düzleminde ele aldığım da, aklıma yatan bir sebep bulamadım. İnsan mantığının üzerinde, kutsal bir kaynağı olan bu merhamet Allah'ın (c.c) kullarına gösterdiği merhametin bir yansıması, o merhametin azametinin bir göstergesidir. Rabbim, O'nun bize olan sevgisine lâyık olabilmeyi ve hem dünyada hem ahirette sonsuz merhametiyle muâmele görebilmeyi bizlere nasip etsin. **Âmin.**

HEMŞİRE ÇAĞRI BUTONUNDAN RAHMET-İ RAHMAN'A

YAZI

Meryem Şahin
Hemşirelik
İstanbul Üniversitesi

“Allah, yeri ve gökleri yarattığı gün yüz rahmet yarattı. Her bir rahmet, yerle gök arasını dolduracak kadardır. Bu yüz rahmetten yeryüzüne bir tek rahmet indirdi ki, bu sayede anne yavrusuna, yabani hayvanlar ve kuşlar da birbirine merhamet ederler. Kıyamette ise O, bu rahmetin tamamı ile kullarına merhamet eder.” (Müslim, Tевbe, 21)

Gazabı rahmetine yenik düşen, kullarının kalbine merhamet etmek hasletini yerleştiren; yarattıklarını rahmetiyle yaratan, yaşatan, affeyleyen ve bağışlayan sonsuz merhamet sahibi Rabbimize hamd; kendisine müşrikler için beddua etmeyi teklif edenlere “Ben lânetçi olarak değil, âlemlere rahmet olarak gönderildim.” (Müslim, “Birr”, 87) buyuran merhamet timsali Efendimiz’e (sav) salât ve selâm ile...

Bu yazımda, baktığımız zaman minicik bir nesne gibi görünen ama Allah’ın sonsuz rahmetinin kullarındaki küçük bir yansıması olan hemşire çağrı butonundan hareketle, Hemşirelik mesleğinin Rabbimizin rahmetinin bir yansıması olduğunu düşündüğüm bazı incelik ve hassasiyetlerine değinmek istiyorum.

Rabbimizin yeryüzüne indirdiği tek bir rahmetin eseridir annenin yavrusuna, insanların ve hayvanların birbirine olan merhameti. Ve o rahmetten nasiplenmiş mesleklerden biri vardır ki: Hemşirelik.

Sahiden nedir Hemşirelik?

Meslek hayatım boyunca aklımdan hiç çıkmayacağına inandığım ve nasıl bir mesleği ifa etmeye talip olduğumu derinden anlamaya başladığım bir cümle duymuştum bundan yaklaşık bir sene evvel: “İnsanın olduğu her yerde hemşire vardır.”

Benim gözümde hemşire; hastayla iletişimde olduğu her an, özellikle de ilaç-doz hesaplaması yaparken gösterdiği hassasiyetle takva sahibi kullardan olmaya bir adım daha yaklaşan kimsedir. Nasıl ki takva, dikenli bir yolda eteklerini toplayarak yürümeye benzetilmişse; hemşirelikteki bu hassasiyet de hem Yaradan’a duyulan korkunun hem de O’na olan sevginin çok özel bir göstergesidir.

“Allah, gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilir.” (Nahl, 19)

Çoğumuz ilacın hastaya uygulandığı anı görürüz yalnızca. Fakat arka planda, ilacın yanlış hastaya uygulanmaması için defalarca yapılan kimlik kontrolleri, ilacın olası yan etkilerine karşı alınan bir dizi önlem ve uygulama yollarından hangisinin hasta için en uygun olduğuna karar vermeye çalışmak gibi pek çok hassasiyet vardır. Mesleğini ifa etmeye çalışırken Rabbinin rızasının dışına çıkmayan bir hemşire bilir ki; onun Rabbi gizleneni de açığa vurulanı da bilen, gören ve işitendir.

Hemşirenin vermiş olduğu bu emek; bazen bir canı kurtarmaya çalışmak, bazen ise yalnızca ona zarar vermemek içindir. Her şeyden de öte, Rahman’ın yeryüzündeki o tek rahmetinin en güzel yansımalarından biridir. Zira hemşirenin kalbindeki o merhamet tohumlarını yeşerten de, bu tohumların filizlenip diğer kullarının altında gölgelenebileceği bir ağaç olmasını nasip eyleyen de rahmeti en yüce olandır.

Bir hasta, belki saatlerce belki de aylarca kalacağı hastane odasına giriş yaparken yanında hemşiresi vardır. Hastaya odayı tanıtır, bir ihtiyacı var mı diye sorar. Yatağı nasıl istediği pozisyona getirebileceğinden, havalandırmanın nasıl çalıştırılacağına kadar pek çok detay hakkında bilgilendirir hastayı. Ama bu bilgilendirmelerden biri vardır ki, hastanın hemşiresini gözleriyle görmese bile varlığını her daim yanında hissetmesini sağlar: hemşire çağrı butonu. Rabbimize görmeden iman etmemiz ve bizi sonsuz merhametiyle her daim esirgediğini bilmemiz ile bu minik buton arasında çok hoş bir benzerlik vardır aslında.

Hasta o çağrı butonuna bastığı an, hemşireye haber ulaşır ve en kısa sürede hasta odasında olur. Bazen ciddi bir durum vardır ortada, bazen ise her şey yolundadır fakat hasta, “Acaba buton çalışıyor mu?” diye kontrol etmek için basmıştır

Nasıl ki küçük bir çocuk, ortada annesine söyleyeceği hiçbir şey yokken “Anne” diye defalarca seslenir ve annesinin ona “Efendim yavrum.” demesiyle mutlu olur; bu diyalog böylece sürer gider. İnsanın Rabbiyle olan ilişkisi de böyledir temelinde. Rabbinin ezeli ve ebedi varlığının farkında olmak ve O’nu dinlemeye hazır olduğunu bilmek bile yeter; sevincini paylaşmasına, hüznünü gidermesine. İşte o hasta için de o an hemşiresini görmek, bir sevinç ve içsel huzur sebebidir.

“İnsanı biz yarattık ve elbette içinden geçenleri biliriz; sağında solunda oturmuş iki alıcı (yaptıklarını) alıp kaydederken biz ona şah damarından daha yakınız.” (Kâf suresi, 16-17)

Bu ayetten hareketle, yalnız olduğumuzu sandığımız zamanlarda bile yazıcı meleklerimizin her daim yanımda olduğunu, bunun da ötesinde Rabbinin içimizden geçenleri bilebilecek kadar yakın olduğundan bahsedebiliyoruz. İnsan, çoğu zaman kendine bile yabancılaşırken ve ne hissettiğini bilemezken; onu ondan daha iyi tanıyan bir Rabbi vardır. O öyle bir Rab ki, kişiye kendisinden daha yakın olandır.

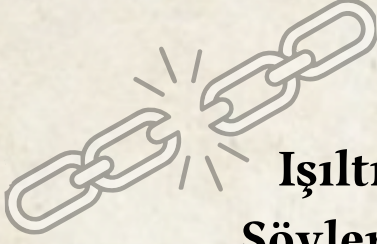
İnsan bile kendine bu denli yabancılaşabilirken, bir hastanın sevincinin de hüznünün de; korkularının da endişelerinin de en yakın tanıklarından biri hemşiresidir. Üstelik geçmişe yönelik bir tanışıklık durumları da yoktur çoğu zaman. Belki de kısa sürede ona geceyi rahat geçirip geçirmediğini, yemeğini bitirip bitirmediğini, herhangi bir anda nasıl hissettiğini sormasını sağlayan hissiyat; Rabbinin, o kulun şifasına kendisini vesile kıldığını bilmektir bir hemşire için.

Nasıl ki zifiri karanlık için tüm ışıkları söndürmek gerekir fakat karanlığı gidermeye tek bir ışık yeter. Rabbinin o tek rahmeti yeryüzünde olduğu müddetçe ne hemşirelerin hastalarına olan merhameti ne de Rahman’ın kullarının üzerine yağdırdığı sonsuz rahmeti silinir. Yeryüzünün içimizi karartan türlü kötülüklerini silmeye Rabbinin o tek merhameti her daim galip gelir biiznillah.

Kendisi Rahman, Rahim ve sonsuz merhamet sahibi olan ve yarattıklarının kalbine merhamet duygusunu yerleştiren Rabbinize hamd olsun. Her karanlığımız Rahmet-i Rahman’ın nuruyla aydınlansın ve seçtiğimiz meslekler Rabbinizin rızasına uygun bir şekilde cennet vesilemiz olsun inşallah. Merhamet edenlerden ve merhamet edilenlerden olabilmek duasıyla...

“İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.” (Buhârî, Tevhîd, 2; Müslim, Fedâil, 66)

İşıltılı Prangalar : Modernitenin “Özgür Kadın” Söylemine İslami Perspektiften Eleştirel Bir Bakış

Toplumda kadının yerini düşündüğümüz zaman, en çok tartışmanın bu konuda olduğunu görmekteyiz. Özellikle modern dünyada kadını özgürleştirme hareketi adı altında bazı adımlar atıldığına şahit oluyoruz. Peki, bu adımlar kadını gerçekten özgürleştirdi mi, yoksa İslam’ı eleştirdikleri o “nesneleştirme” hatasına mı düştü?

Modernite, bilindiği üzere, kadının toplumsal statüsünü geleneksel ve manevi referanslardan bağımsızlaştırarak yeniden tanımlama ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama amacıyla yola çıkmıştır. Bu süreçte, modern anayasal düzenlemelerin merkezine yerleşen “şekli eşitlik” ilkesi, teorik düzlemde bireysel bir özgürlük alanı vaat etse bile pratiğe geçirildiğinde zaman zaman kadının kendine has doğasını ve fitrî ihtiyaçlarını ikinci plana iten bir “tek tipleşme” riskini de beraberinde getirmiştir. İslam hukuku ise “zimmet” ve “ehliyet” gibi köklü kavramlar aracılığıyla kadını, tarih boyunca müstakil bir “hak öznesi” olarak kabul etmiştir. Nitekim Kur’an-ı Kerim,

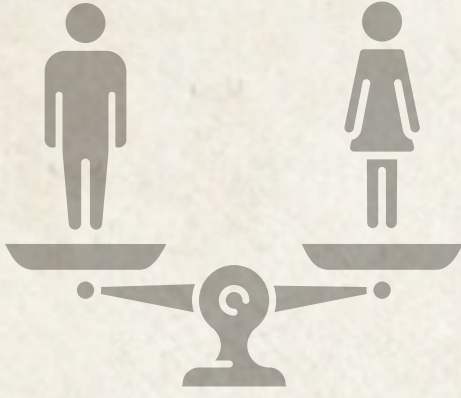
“

Erkeklerle kazandıklarından bir pay vardır; kadınlara da kazandıklarından bir pay vardır (Nisâ, 32)

”

buyurarak kadının iktisadi ve hukuki şahsiyetini binlerce yıl öncesinden bildirmiştir. Ancak günümüzde modern eşitlik modelleri, kadını özgürleştirme iddiasıyla yola çıkarken farkında olmadan onu mevcut eril düzenin içinde bir denge unsuru olmaya zorlayabilmektedir. Bu yaklaşım, kadının o kadim ve saygın konumunu pekiştirmek bir yana; geleneksel yapının sunduğu koruma kalkanlarını zayıflatmakta, onların yerine ise henüz tam anlamıyla güven vermeyen yeni hukuki belirsizlikler bırakmaktadır.

İslam hukukunun kadına sağladığı en temel güvencelerden biri, onun ekonomik özerkliğidir. İslam hukukunda kadının mülkiyet hakkı korunmuş, bununla birlikte geçim sorumluluğu bütünüyle erkeğe yüklenmiştir. **“Erkekler, Allah’ın kendilerine verdiği imkânlar ve kendi mallarından harcamaları sebebiyle kadınların koruyup kollayıcılarıdır (kavvamdır)” (Nisâ, 34)** ayetiyle çerçevesi çizilen bu modelde, mehir ve nafaka gibi kurumlar, kadını iktisadi kaygılardan uzak tutan hukuki bir kalkan işlevi görür. Modern dönemde ise **“kendi ayakları üzerinde durma”** ideali, bu koruyucu yapıyı dönüştürerek kadını çalışma hayatının ve piyasa koşullarının doğrudan bir parçası haline getirmiştir. Günümüzde kadının üstlendiği bu yeni iktisadi roller, bir yönüyle bireysel bir kazanım gibi görünebilir ancak diğer yönüyle ise onu geleneksel aile ve toplumun sağladığı muafiyetlerden uzaklaştırabilmektedir.

Bu süreçte kadın, sosyal hayatta daha görünür hale gelse bile beraberinde gelen ağır geçim sorumlulukları, özgürlük vaadinin yanında taşınması gereken yeni ve görünüşte "ışıldatılmış" bir yükü de beraberinde getirmektedir.

Modernitenin kadın kimliği üzerine inşa ettiği beklentilerden biri de "görünürlük"tür. İslam hukukunun hayâ üzerine kurduğu mahremiyet anlayışı, kadını dış dünyanın müdahalelerinden koruduğu kadar, "modern görüşün iddiasında olduğu" nesneye dönüşme riskinden de muhafaza etmektedir. Ahzâb suresi 59. ayette ifade edilen tesettür ve mahremiyet ölçüleri, kadının sosyal alanda "tanınması ve incitilmemesi" hikmetine dayanarak onun şahsiyetini nesneleşmekten korumayı amaçlar. Buna karşın modern dünya, sunduğu özgürlük alanı içerisinde kadını zaman zaman görsel bir temsil unsuruna veya pazarlama stratejilerinin bir parçası hâline getirebilmektedir. Örneğin, otomotiv sektörü reklamlarında ve daha nicelerinde kadınların figür olarak kullanılması, kadını bir idealin temsilcisi olmaya zorlayan bir durum olarak görülebilir.

Hukuk felsefesi açısından değerlendirecek olursak, bu bir gerekliliktir. Mutlak eşitlik, her zaman mutlak adaleti beraberinde getirmeyebilir. Farklı fitrî özelliklere sahip varlıkları aynı koşullar altında bir yarışa zorlamak, şeklen eşitlik gibi görünse de doğanın kendi iç dengesine zarar verebilir. Zira ilahî nizam, her şeyi bir ölçü ve denge üzerine yaratmıştır (Kamer, 49).

İslam hukukundaki "hakkaniyet" ilkesi, kadını biyolojik ve ruhsal özellikleri çerçevesinde değerlendirerek ona fitratıyla uyumlu bir statü ve özel haklar tanımaktadır. Buna mukabil modernitenin "aynılık" odaklı eşitlik anlayışı, kadını kimi zaman kendi özgün kimliğinden uzaklaştırarak eril başarı kriterlerine göre bir performans sergilemeye yönlendirebilmektedir. Kısacası, burada kadının özgürleşmesine yönelik bir hak kazanımından ziyade, bir tür esaret söz konusu olmaktadır.

Sonuç olarak, modernitenin sunduğu vaatlerin, kadının iç huzuru ve toplumsal saygınlığı noktasında beklenen karşılığı tam anlamıyla bulamadığı aşîkârdır. Çözüm, modern görüşün getirdiği **"tek tipleşmeyi"** aşmak ve kadını Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) ifadesiyle **"ilahi bir emanet"** olarak gören; zarafetini hukukla, saygınlığını ise fitratla muhafaza edildiği o köklü medeniyet tasavvurunu yeniden anlamakta gizlidir. Unutmayalım ki gerçek özgürlük, bireyin sadece bir ekonomik değer olarak tanımı değil; kendi doğasıyla barışık, vakur ve müstakil bir şahsiyet olarak toplumda yer bulabilmesidir.

"Kadınlar hakkında Allah'tan korkun! Çünkü siz onları Allah'ın bir emaneti olarak aldınız ve Allah'ın adıyla (nikâh kıyarak) kendinize helal kıldınız."

(Müslim, Hac, 147; Ebû Dâvûd, Menâsik, 56)

VAHYİN IŞIĞINDA METEOROLOJİ

Yağmurun Görünmez Mimarları

Bir yağmurun yağabilmesi için gökyüzünde olup bitenleri biliyor musunuz? Eğer yağmurun sadece bulutların soğumasıyla yağdığını düşünüyorsanız meteorolojinin asıl heyecan verici kısmından haberdar değilsiniz demektir. Yağmuru su buharı soğudu ve yoğunlaştı şeklinde basit bir doğa olayı olarak görmek, aslında gökyüzündeki eşsiz düzenin sadece ufak bir kısmını görmek gibidir. Hicr ve Nebe surelerinde gizlenmiş olan o **“atmosferik şifreler”** rüzgârın yalnızca taşıyıcı değil, aynı zamanda bir **“yağmur mimarı”** olduğunu söylüyor.

“

Biz, rüzgârları aşılایıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli) suyu depolayamazdınız.

(Hicr 22)

”

Peki gökyüzündeki bu hayret verici işleyişin perde arkasına yakından bakmaya ne dersiniz?

Öncelikle hepimizin bildiği gibi su buharı soğuyarak yağmuru meydana getirir fakat olay tam olarak bu kadar basit değildir. Havada su buharının olması yağmur için yeterli değildir. Saf su buharının su damlasına dönüşebilmesi için tutunacak bir yüzeye ihtiyacı vardır. İşte bu nokta da rüzgâr devreye girer. Hicr suresi 22.ayette geçen **“Biz, rüzgârları aşılایıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli) suyu depolayamazdınız.”** şeklinde ifade edilen bu gerçek, modern bilimden asırlar önce bu süreci mucizevi bir şekilde özetler. Aayette geçen **“aşılایıcı”** (levakih) kavramı bu sürecin ilk ve en kritik adımıdır. Meteoroloji dünyasında buna **‘yoğunlaşma çekirdekleri’** denir

Rüzgârlar sadece bulutları taşımaz, denizlerden kalkan mikroskobik tuz kristallerini veya karadaki toz parçacıklarını tıpkı birer tohum gibi bulutların kalbine taşır. Taşınan bu mikroskobik parçacıklar birer miknâtis gibi davranır. Su molekülleri bu parçacıkların üzerine yapışarak sıvılaşmaya başlar. Rüzgâr bu aşılamaı gerçekleştiremese bulutlar yeryüzüne Rahman'ın bereketini bırakamayan bir sis bulutu olarak kalacaktır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), rüzgârın **“aşılایıcı”** olması, kısır ve bereketsiz olmaması için şu şekilde dua etmiştir:

“

**Allah'ım! Onu aşılایıcı
(levâkih) kıl, kısır (akîm)
kılma.**

”

(Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr)

Hız. Ömer'de bu konu hakkında şu şekilde demiştir: “Rüzgârlar dört çeşittir: Mübeşşirât (müjdeleyici rüzgârlar), Zâriyât (tozları savuran rüzgârlar), Mürselât (gönderilen rüzgârlar) ve Levâkih (aşılایıcı rüzgârlar). Eğer bu aşılایıcı rüzgârlar olmasaydı, ağaçlar meyve vermez ve bulutlar yağmur yağdırmazdı.” (Taberî, Câmiu'l-Beyân)

Aynı zamanda Hicr suresi 22.ayet bu hassas denge üzerinden bizlere insanın acziyetini ve her şeye gücü yetemeyeceğini en zarif şekilde hatırlatır. Tonlarca suyun bu şekilde bir süreçten geçerek yeryüzüne, mucizevi bir dengeyle indirilmesi; **insanın sınırlı akli ve imkânlarıyla taklit edemeyeceği ilahi bir sanattır.** Bu ayetler insanoğlunun asırlardır çözmeye çalıştığı bu i'caz-kâr dengeli öyle bir sadelikle özetler ki; insanoğlunun bu kusursuz ve büyüleyici nizam karşısındaki yerini hatırlatır.

Peki bu aşılama gerçekleştikten sonra su yeryüzüne nasıl iner?

Bulutun içinde oluşan ilk damlacıklar çok küçüktür, yeryüzüne inebilmesi için bu damlacıkların diğer damlacıklarla birleşerek daha büyük ve ağır bir su damlası oluşturması gerekir. Bunu da rüzgâr, bulutun içindeki hava akımlarını karıştırarak damlaların birbirine çarpışmasını sağlar. Bu çarpışma sonucu damlalar yeryüzüne inebilecek boyuta ulaşır. Rüzgarların bu **“birleştirici”** gücü sayesinde olay gerçekleşir. Ancak yağmurun yağması için bulutun içinde suyun oluşması yetmez; bulutun **“sağılması”** da gerekir. Bu olay Nebe suresi 14.ayette

“

**Sıkışıp yoğunlaşmış yağmur dolu
bulutlardan şarıl şarıl su indirdik**

”

şeklinde geçer. Âyet-i kerîmede geçen **“Mu'sırât”** kelimesi, “sıkışan, sağılan” anlamlarına gelmektedir. Rüzgârın yarattığı bu hava akımları sayesinde bulutlar tıpkı birer sünger gibi sıkılmaktadır. Mu'sırât kelimesi, bu meteorolojik hadiseyi tam manasıyla karşılayan muazzam bir kavramdır. Şu ana kadar ele aldığımız tüm bu süreç bizlere ne kadar eşsiz bir sistemin var olduğunu tekrardan hatırlatmaktadır.

Asırlardır insanoğlunun çözmeye çalıştığı bu karmaşık meteorolojik olayların, Kur'an-ı Kerim' de duru ve derin bir dille asırlar öncesinden anlatılmış olması bizlere tekrardan ilim ve vahyin sarsılmaz bütünlüğünü göstermektedir.

Bizler çoğu zaman gökyüzündeki beyaz bulutlara bakar geçeriz, yağmur damlaların yeryüzüne inebilmesi için evrenin nasıl hassas bir fizik ve uyum içinde çalıştığını hiç fark etmeyiz. Oysaki tüm bunlar dünya koşuşturmacasını bir an olsun bırakıp bu muazzam işleyişin yaratıcısını hatırlamamız için birer hatırlatıcıdır. Allah'ı Teala'nın sonsuz güç ve kudretini(el-Kadir), tüm bu evrenin hâkimi (el-Melik) olduğunu bizlere hatırlatır ve bizi şükre iter.

nsanoğlu aynı zamanda bu eşsiz fizik olaylarından ilham alıp gücü yettiği kadarını taklit ederek mühendislik alanında çeşitli çalışmalar yapar. Örneğin, bugün **"suni yağmur"** yağdırabilmek için uçaklarla bulutları aşıyoruz. Fakat rüzgârlar zaten bu işlevi çok güzel bir şekilde yerine getirerek tıpkı birer yağmur mimarı gibi çalışmaktadır. Evrendeki bu ilahi sanatı görmek insanı hayrete iter. Bizler bu muazzam denge karşısında çokça Allah'ı anmalı ve şükretmeliyiz. Aynı zamanda Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Rüzgâr, Allah'ın bir rahmetidir; rahmeti de azabı da getirir. Onu gördüğünüzde (kötü bir şey demeyin), Allah'tan onun hayrını dileyin..."** (Ebu Davud, Edeb 104) buradan anladığımız şudur ki; rüzgâr bizim için sadece basit bir hava olayı değil ilahi rahmetin yeryüzüne ulaşmasını sağlayan bir araçtır.

Günümüzde insanoğlu, devasa bütçeler ayırarak uçaklarla bulutları aşılama ve suni bir yağmur yağdırmaya çalışırken rüzgâr, asırlardır hiçbir karşılık beklemeden bu görevini en güzel şekilde yerine getirmeye devam ediyor.

Bize düşen, bu yüksek mühendislik içeren **"yağmur fabrikaları"**nın arkasındaki asıl güç ve kudret sahibini görmek ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) tavsiye ettiği gibi rüzgârın getirdiği hayra talip olup bunun için dua etmektir.

Sonuç olarak, gökyüzüne her baktığımızda gördüğümüz beyaz kütlelerin, rüzgârların ilahi esintisiyle aşılan, Rahman'ın eliyle sağılan eşsiz birer bereket ve rahmet deposu olduğunu öğrenmiş olduk. Rüzgârın sadece bir hava akımı değil; arkasında mucizevi ve hayrete düşüren olaylara sebep olan hayatın kaynağı olduğunu Kur'an-ı Kerim rehberliğinde keşfetmiş olduk.

“

"Rüzgâr, Allah'ın bir rahmetidir; rahmeti de azabı da getirir. Onu gördüğünüzde (kötü bir şey demeyin), Allah'tan onun hayrını dileyin..."

”

(Ebu Davud, Edeb 104)

İSLAMDA REEL POLİTİĞİN ÖNEMİ: HUDEYBİYE ÖRNEĞİ

Ümmet olarak sıklıkla Kur'an-ı Kerimi, hadisleri ve Siyer-i Nebiyi ortaya çıktıkları dönemin koşullarını göz ardı ederek değerlendirme hatasına düşmekteyiz. Fakat bu kaynaklar, bulunduğu dönemin şartlarından kopuk olgular değildir. Aksine çağın nabzını tutan; hem o vakte hem de geleceğe rehberlik eden kaynaklardır. Kelâmullah'ı ve Sünnet-i Seniyye'yi hayatımıza tatbik etmek istiyorsak, indirildikleri ortamın sosyo-politik koşullarını doğru sentezlememiz icabet etmektedir. Bu yazıda, Siyer-i Nebiyi romantik ve tarihi bir anlatı olmaktan çıkarıp, politika yapım sürecinde önemli bir kavram olan reel politik çerçevesinde değerlendireceğiz. Örnek vaka olarak Hudeybiye Antlaşması'nı ele alarak, İslam'da reel politiğin yerine ve önemine işaret edeceğiz.

Reel politiğin doğasına dair bugüne kadar pek çok farklı perspektif sunulmuştur. Bu yaklaşımların kesişim noktasına bakıldığında temel tanım şudur: Reel politik, politika yapım sürecinin mevcut güçleri tanımaya, onların doğasını, yönünü ve etkisini hesaplamaya dayandırır. Güncel eleştiriler reel politiği çoğu zaman bir pragmatizm çıkmazına hapsetmektedir. Fakat batı literatüründen bir kavramsallaştırma diye bu terimi sadece Batı deneyimiyle sınırlamak yerine meseleyi farklı coğrafya ve ideolojik zeminleri de kapsayacak şekilde değerlendirmek gerekir.

En genel ifadeyle reel politik, zamanın ruhunu (Zeitgeist) analiz ederek hareket etmektir. Müslümanlar olarak bugün karşılaştığımız hadiselerde tutumumuz daha çok “olması gereken”e odaklı oluyor. Fakat “**olani**” analiz ederek “olması gereken” için gerekli adımları atmak, bizler için Resulullah'tan miras bir sünnet niteliğindedir. Hz. Peygamber (s.a.v); İslam'ın adalet ve tevhid idealinden asla vazgeçmemiş; ancak bu ideale ulaşmak için dönemin kabile asabiyetini, ekonomik güç dengelerini ve bölgesel ittifakları en ince ayrıntısını hesaba katarak hareket etmiştir. Uhud, Hendek ve Bedir savaşları ile Mekke'nin fetih süreci, yapılan anlaşmalar ve diplomatik ilişkilerin hepsinde Resulullah'ın farklı şartlara göre izlediği stratejileri görmekteyiz. Hudeybiye bu stratejik yaklaşımların en iyi analiz edilebileceği örneklerden biridir.

İslam devletinin bekasını tehdit eden çok yönlü kuşatmayı kırmak adına atılan Hudeybiye adımı; Müslümanların askeri, ekonomik ve diplomatik açıdan sıkışmış olduğu, ideal hedeflerle reel koşulların çarpıştığı kritik bir dönemde atılmıştır. Bu adım Hz. Peygamber'in (sav) “**olan**”a dair yaptığı isabetli analizlerinin bir sonucudur. Medine merkezli İslam devletinin hem fiziki hem de siyasi varlığını koruma zorunluluğu, nebevî liderliğini günün gerçeklerini derinlemesine tahlil etmeye ve bu gerçekliği büyük bir fethin zeminine dönüştürmeye sevk etmiştir.

Bu analiz ve stratejiler dört başlık altında sınıflandırılabilir:

Bölgesel Güç Dengelerinin Analizi (Jeopolitik Koşullar)

Medine, o dönemde kelimenin tam anlamıyla bir "stratejik kuşatma" altındaydı. Bu kuşatmanın üç ana aktörü bulunmaktaydı: Güneyde Kureyş: Müslümanların varlığını kabul etmeyen ve ana tehdit unsuru. Kuzeyde Hayber: Medine'den sürgün edilen Benî Nadîr'in de katılımıyla intikamcı ve zengin bir Yahudi merkezi. Çevrede ise Göçebe Kabileler (Gatafân ve Fezâre): Her an yağma ve saldırı için fırsat kollayan, güvenilmez ama sayıca kalabalık güçlerdi. Nebi (s.a.v), Müslümanların bu üç güçle aynı anda savaşıacak askeri kapasiteye sahip olmadığını ön görmüş ve taraflardan en az birini etkisiz hale getirilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu tarafı belirlerken, güvenilmez kabileler ve uzlaşmaz Hayber yerine; kültürel bağların olduğu ve ekonomik olarak köşeye sıkışmış Kureyş, stratejik bir barış için en mantıklı muhatap olarak seçilmiştir.

Kureyş'in Ekonomik ve Sosyolojik Çıkmazı (Kırılğanlık Analizi)

Mekke'nin barışa olan ihtiyacı hem ekonomik hemde sosyal koşullardan kaynaklanmaktaydı. Kuzeydeki Suriye ve Mısır yolları, doğudaki Irak ve Necid hattı, güneydeki Yemen yolu Müslümanlar ve müttefikleri tarafından tamamen kapatılmıştı. Mekke, bölgenin tek geçim kaynağı olan kervan ticaretini yapamaz hale gelmişti. Aynı zamanda peygamberimiz'in kıtlık çeken Mekke'ye yardım göndermesi ve Ebû Süfyân ile kurduğu akrabalık bağı, Kureyş'in "düşman" algısını içeriden kırmış, uzlaşmacılığın tohumlarını atmıştır. Hz. Peygamber, onları askerî olarak yok etmek yerine, karşı tarafın "onurlarını koruyarak barışa ikna etmek" yolunu seçmiştir.

Küresel Konjonktürün Okunması

Ninevâ'da (Ninova), Sâsânîler ile Bizans arasında yüzyıllardan beri devam eden savaşta İran'ın hezimete uğraması, Arabistan'daki İran hâkimiyeti altında olan bölgelerin serbest kalması imkânını ortaya çıkarmıştı. Yemâme kabilelerinin İslâmiyet'i kabul etmesiyle müslümanlar Umman ve Bahreyn sahillerine ulaşmışlardı. Kureyş'in müslüman olmasıyla Yemen yolu da açılabilirdi. Bu küresel güç boşluğunu analiz eden Resulullah, Kureyş ile barış yaparsa Medine'nin güney sınırını emniyete almış olacak ve bu sayede arkasını sağlama olarak Yemen yolunun açılacağını öngörmüştü.

Saha Stratejisi

Umre için silahsız yola çıkılması, Kureyş'i "Arap dünyası önünde haksız saldırgan" durumuna düşme riskine sokmuştur. Aynı zamanda gönderilen casuslar (Büsr b. Süfyân) ve elçiler vasıtasıyla düşman karargahı sürekli izlenmiş; Hz. Osman'ın esareti ve öldürüldüğü iddiaları sonucu oluşan kriz, müslümanlar tarafından peygamberimize verilen "Bey'atürrıdvân" ile bir savaş kararlılığına dönüşmüş ve bu Kureyşli liderleri masaya oturmaya zorlanmıştır.

Sonuç,

O güne kadar Müslümanları tanımayan Kureyş, Hudeybiye Antlaşması ile Müslümanları kendileriyle denk bir taraf olarak kabul etmiştir. Müslümanların bölgenin hakim gücü olacağı inancını pekiştirmiştir. Savaş tehdidinin kalkmasıyla oluşan barış ortamında İslâmiyet hızla yayılmış; antlaşmadan sonraki iki yılda Müslüman olanların sayısı, önceki on sekiz yılın toplamını aşmıştır. Kureyş ile barış yapılması, Hz. Peygamber'in dikkatini ve askeri enerjisini kuzeydeki Hayber Yahudileri üzerine yoğunlaştırarak orayı fethetmesine zemin hazırlamıştır. Bütün bu çıktılar, İslam'ın nebevî örnekliğinde somutlaşan; şartları doğru okuyup onları tesadüfî değil anlamlı kabul ederek buna göre hareket etmeyi esas alan bir reel politik anlayışını ortaya koyar. Salt idealizmle değil; bunun yanında önemli ölçüde bir gerçekçilikle ilerlemenin, tıpkı Hudeybiye Antlaşması'nın şartlarının bir taviz veya geri çekilme olarak görülmesi ve ardından müslümanlar için ciddi bir kazanç sağlaması gibi, uzun vadede o ideale hizmeti ortadadır.

HADİSLERİN IŞIĞINDA İŞÇİ VE İŞVEREN İLİŞKİSİ

YAZI

Eslem Dalgıç
Yönetim Bilişim Sistemleri
Boğaziçi Üniversitesi

Çalışmak, bu yüzyılda neredeyse her yetişkin birey için zorunlu bir ihtiyaca dönüşmüştür. Kadın erkek fark etmeksizin neredeyse tüm yetişkinler iş hayatının içerisinde. Türkiye’de de durum bundan farklı seyretmemektedir. Fakat iş ortamında işçi ve işverenler arasında hâlâ bazı sorunlar gözlenmektedir. İslam’da bu sorunları aşmak için Kur’an ve hadislerde bazı tavsiyeler mevcuttur. Bu yazımda sizlere hadislerden yola çıkarak İslam’da sağlıklı işçi ve işveren ilişkisini inceleyeceğim.

İslam’da işçiyi gücünün yettiği kadar çalıştırmak birçok yerde belirtilmiştir. **“Eğer onlara ağır bir iş yüklerseniz, onlara yardım ediniz.” (Sahih-i Müslim)** Bu hadisten gördüğümüz üzere fazla yük vermek İslam dinince hoş bir davranış değildir. Böyle bir durum yaşandığında ise işçiye yardım etmek uygun görülmüştür. Yine başka bir hadiste **“Onlar sizin kardeşlerinizdir... Onlara yediğinizden yedin, giydiğinizden giydin. Güç yetiremeyecekleri işleri yüklemeyin.” (Sahih-i Buhari, İman 22; Sahih-i Müslim)** buyurulmuştur. Burada işverenlerin çalışanlara da kendileri gibi davranmaları tavsiye edilerek fazla yük verilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca rütbe veya sınıf farkına göre davranmanın İslam’da yeri olmadığı da bu hadisten çıkarılabilir. Bir başka tavsiye ise şudur: **“Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.” (Sahih-i Buhari, İlim 11; Sahih-i Müslim)** Hadise baktığımızda kolaylaştırmanın vurgulandığı görülmektedir. İşverenlerin, çalışanlara daha çok yük yüklemektense yardımcı olması tavsiye edilmiştir.

Bu konuya ek olarak, **“Bizi aldatan bizden değildir.”** (Müslim, İman, 164) hadisi de örnek verilebilir. İslam, işçilerin yaptıkları işi herhangi bir sahteciliğe başvurmadan yapması gerektiğini belirtmiştir. Bu hadisten açıkça İslam dininin doğruluğa ve güvenilirliğe ne kadar önem verdiği görülebilir. Ayrıca bunu destekleyecek bir başka hadis ise şudur: **“Hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir yemek yememiştir...”** (Sahih-i Buhari, Büyu 15) Hadisten anlaşılacağı üzere işçilere, hakkıyla kazanılan rızık tavsiye edilmiştir. Günümüzde çoğu insan hızlı ve kolay yoldan kazanç elde etmenin yollarını aramaktadır. Sonucunda da yanlış yollara sapmaktadır. Hâlbuki İslam, insanları kandırarak haksız yoldan para kazanmanın hayırlı olmayacağını bu hadiste belirterek hayırlı bir kazanç için emek ve çaba sarf edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Peki işçiler nasıl davranmalıdır? Bununla ilgili bir hadiste şöyle denmektedir: **“Allah, birinizin yaptığı işi en iyi (sağlam ve güzel) yapmasından hoşnut olur.”** (Taberani, el-Mu‘cemü’l-Evsat, 1/275) Buradan bir işçinin yaptığı işi düzgünce ve aceleyle getirmeden, bir diğer deyişle hakkıyla yapması gerektiği çıkarılır. İşverenler, aldıkları işçilere bir nevi kendi işlerini emanet ederler. Onlara güvenip beraber iş yaparlar. Böyle bir durumda işçilerin de o güven bağıını sürdürmeleri gerekir. Nitekim **“Biriniz söz verdiğinde sözünü yerine getirsin.”** (Ebu Davud, Edeb, 82) hadisinden de görüldüğü üzere verilen sözü tutmak bir Müslüman işçinin yapması gereken önemli bir davranıştır. İş hayatından örnek verecek olursak işçiler, çalıştıkları yerlere girerken belli sorumluluklar yüklenirler. İşverenler bu sorumlulukların yerine getirilmesini bekler. Eğer çalışanlar yaptıkları işleri söz verdikleri doğrultuda yapmazlarsa bu, işverene karşı yanlış bir davranış olur. İslami açıdan ise bir Müslümana yakışmayacak bir tavır sergilenmiş olur.

Bir diğer önemli konu da maaşlardır. İslam dini, çalışanları maaş konusunda mağdur etmeyi hoş görmemiştir. **“İşçinin ücretini, teri kurumadan önce veriniz.”** (Sünen-i İbn Mace, Rehin, 4) Bu hadiste açıkça belirtildiği üzere çalışanların maaşı bekletilmeden ödenmelidir. Hatta daha şiddetli bir şekilde **“Allah buyurur ki: Kıyamet gününde üç kişinin hasmıyım... İşçi tutup da onun ücretini vermeyen kimse...”** (Sahih-i Buhari, İcare, 10) denilmiştir. Burada görüldüğü üzere maaş vermemek çok ciddi bir durum olarak gösterilmiştir. İnsanların hesaba çekileceği günde Allah’ı karşısına almak her insan için dehşet vericidir. Maaş vermeyen insanlar ise tam olarak böyle bir durumla karşılaşacaklardır.

Sonuç olarak, hadisler ışığında değerlendirildiğinde İslam’ın işçi ve işveren ilişkisine büyük bir önem verdiği açıkça görülmektedir. İşverenlerin çalışanlarına adaletli, merhametli ve anlayışlı davranması; işçilerin ise görevlerini dürüstlük ve sorumluluk bilinciyle yerine getirmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu karşılıklı hak ve sorumlulukların yerine getirilmesi hem iş hayatında huzuru sağlayacak hem de toplumsal düzenin güçlenmesine katkıda bulunacaktır. Günümüzde yaşanan sorunların çözümünde bu ilkelere yeniden yönelmek büyük önem taşımaktadır.

KASTEN ÖLDÜRME VE MÜESSİR FİİL BAKIMINDAN “HAYAT”: KISAS

YAZI

Elif Beyza Tekbıyık

Hukuk

İstanbul Üniversitesi

“Kısasta sizin için hayat vardır, ey akıl sahipleri, umulur ki sakınırsınız.” (Bakara 2/179)

“Ey iman edenler, öldürülenler hakkında kısas size gerekli kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın. Ancak her kimse, kardeşi tarafından bir şey bağışlanırsa artık ona uymalı ve diyeti ona güzellikle ödemelidir. Bu Rabbinizden bir hafifletme, bir rahmettir. Bundan sonra kim haddi aşarsa ona elem verici bir azap vardır.” (Bakara 2/178)

Kisas kelimesinin kökünde fiil olarak **“izlemek, izini takip etmek ve kesmek”** mânâları vardır. Kisas, öldürme suçunu ve suçlusunu takip edecek ihtilafı kesmek amacını taşıdığı için bu ismi almıştır. Birçok toplum gibi islamiyetten önceki Arap Yarımadası’nda da kısas mevcuttu ancak kısasın sınırları belirsizdi ve hukuki keyfiyetler barındırmaktaydı. İnsanların intikam duygusuyla hareket etmesi ve kabileler arası güç dengesi bulunmaması, güçlü kabileden öldürülen bir kişiye karşın zayıf kabileden üç kişinin öldürülmesi gibi durumlar adaletsizliklere yol açmaktaydı. Bakara suresinin 178 ve 179. Ayetlerinde kısas hayatın korunmasıyla ilgili bir tedbir olarak ele alınmakta ve tadil edilmektedir. Rivayetlere göre bu ayetlerin nazil olmasında Arapların âdet ve tutumları etkili olmuştur.

Yaşama hakkı diğer tüm hakların kullanılabilmesi için ön koşul olan en temel haktır. Bu yönüyle mutlak ve dokunulmazdır. Antik Yunan’dan beri tartışagelinmekle birlikte özellikle ikinci dünya savaşından sonraki öğretide genel itibariyle **“insan hakları, insan onuru”** kavramları üzerine kurulmuştur. İslami literatürde ise insanın değeri onun yaratılmışlığından gelir. İlk insan Adem’den itibaren insan, kıymetini bizatihi Allah tarafından yaratılmış olmasından alır. İnsan eşref-i mahlukattır. Nitekim bu anlayış ile bakıldığında klasik hukukun **“aydınlanma”** döneminde ortaya çıkardığı pek çok temel hukuk ilkesi aslında İslâmi düşüncede zaten mevcuttur. Ceza hukuku kapsamında baktığımızda Kur'an'ı Kerim’de kötülüğün karşılığının ona denk bir kötülük olduğu (Yunus 10/27, Eş-şura 42/40) ve cezanın suç ile orantılı olması gerektiği (En-Nahl 16/126), canlar arasında değerli/değersiz farkının bulunmadığı, dokunulmazlık ve değer bakımından bütün canların eşit olduğu vurgulanmıştır. Klasik hukuk bağlamında değerlendirildiğinde, bu durumun eşitlik ve cezanın orantılılığı ilkeleriyle örtüştüğü söylenebilir. Tek hüküm koyucu Allah’ın koyduğu düzene modern düşüncenin yaklaşabilmesi yüzyıllar almıştır ki dünya düzeninin Şer’î hükümlere göre yönetilmemesinin sonuçları hâlâ ağır bir biçimde karşımıza çıkmaktadır.

İslâm'ın klasik öğretisinde kısas, temel insan haklarının çekirdeğini oluşturan ve diğer hakların kullanılması kendisine bağlı olan hayat hakkını güvence altına alan bir müeyyidedir.

İslam hukukunda haklar bakımından yapılan tasnifte kısas, kamu ve kişisel hakların birlikte ihlal edildiği grupta yer almaktadır. Kısas gerektiren suçlar (kasten öldürme ve kasten yaralama) klasik doktrinde “**kul hakkı**” yönü ağır basan suçlar olarak kabul edilir. Bu ayırım, kısas grubundaki suçların takibinin şikâyetle bağlı olması ve mağdurun ya da kan davacılarının af yetkisi bulunması sebebiyle önemlidir. Dolayısıyla kısas suçlarında davanın adli makamlara intikali tamamen mağdurun iradesine bağlıdır. Bu aşama, günümüz perspektifinden bir özel hukuk davası niteliği taşımaktadır.

Kısas suçlarının bu şahsi niteliği, modern ceza yargılamasındaki “**kamu davası**” anlayışıyla keskin bir ayırım oluşturmaktadır. Günümüz hukuk sistemlerinde davanın bir tarafı fail, diğer tarafı ise devleti temsil adına savcıdır. Dolayısıyla mağdur veya mirasçı taraflar, tamamen adli sürecin dışında kalmış olmaktadır. Ceza hukuku ise bu sebeple fail odaklı bir bakış açısıyla gelişmektedir.

Örneğin çocuğunu kaybeden bir aileyi düşündüğümüzde onların rızası alınmadan devletin otoritesini korumak, toplum düzeninin bozulmasını engellemek adına hükümde bulunulması anne babanın adalet duygusunu ne kadar tatmin edebilir? Bir başka örnekte mağdurun “Ben affediyorum, dava kapansın.” demesine rağmen devletin yargılamayı sürdürmesi ve cezayı kesmesi, mağdur ve yakınlarının suçluyla yüzleşmesine engel olmakta; suçlu tarafın da faili olduğu eylemin doğurduğu tahribatı görmesine bir noktada engel olmaktadır. Keza kamu davasında çözümün devlet eliyle gerçekleşmesi, bazı durumlarda aileler arası kan davasının devam etmesine de zemin hazırlayabilmektedir.

Modern ceza yargılaması, mağdur tarafı pasif bir izleyici konumuna indirger; af yetkisi de devletin elindedir. Bireyin kendisine karşı işlenmiş olan suçun affına devletin karar vermesi, ne adildir ne de vicdani olarak insanları tatmin etmektedir. İslam hukukunda ise af yetkisi mağdura aittir. “**Diyet**” adı verilen kurum, hem maddi bir telafi hem de bir bakıma helalleşme kapısıdır. Allah Teâlâ ayette mümin kardeşliğini bize hatırlatarak diyeti tavsiye etmektedir. Zira diyet yalnızca bir “**kan bedeli**” değil, failin pişmanlığının mağdur tarafındaki somut karşılığıdır.

Yıllarca sürececek tazminat davalarının aksine diyet, mağduriyetin oldukça hızlı giderilebileceği bir çözüm sunar. Adalet yalnızca cezalandırma değil, aynı zamanda **onarmadır**. Diyet kurumu da bu yönüyle, modern ceza hukukundaki müzakereyi teşvik eden ve mağdurun uğradığı zararları gidermeyi hedefleyen onarıcı adalet (Restorative Justice) anlayışına uygun bir çözümdür.

Allah Teâlâ “Kısasta sizin için hayat vardır” buyururken, “Ey akıl sahipleri” nidasıyla insanları bu konuda düşünmeye davet eder. Bu ifade “Kisas da öldürme demek olduğuna göre hem öldürme hem hayat bir arada nasıl olacak?”, sorusuna düşünerek doğru cevaba ulaşmaya teşvik etmektedir. İdam cezasına karşı çıkanların sunduğu deliller genel olarak şunlardır:

1.İnsanın vicdanı kisası reddetmektedir. 2.Kisas yeni bir can kaybına yol açar. 3.Kisas intikam duygusundan kaynaklanmaktadır. 4.Kanunlar zamana göre uyarlanmalıdır. 5.Kisas çağdışı bir çözümdür, bunun yerine suçlu topluma kazandırılmalıdır. Bugünkü toplumlar fertlerine muhtaçtır. 6.Hata payıyla bir insanın idam edilmesi ağır bir sonuçtur.

Şüphe fıkıh literatüründe cezayı düşüren bir unsurdur. Kisas, masumiyet karinesini en üst düzeyde korur; ispat şartları oldukça ağırdır. İslam hukuku, “Hâkimin hatâ ederek affetmesi, hatâ ederek cezalandırmasından daha hayırlıdır.” prensibiyle hareket ederek masumu korumayı esas alır. Keza kisasın devlet (kadı) kontrolünde uygulanması, şahsi intikamın önüne geçerek tedbir niteliği haline gelir.

Kur’an-ı Kerim’in topluma ışık tutan şu ifadesi, bu itirazlara toplu cevap niteliğindedir: “Yeryüzünde fesat çıkarıp bozgunculuk yapmaya veya bir cana karşılık olmaksızın birini öldüren kimse, bütün insanları öldürmüş gibidir; bir canı yaşatan ise bütün insanlara hayat vermiş gibidir.” (Mâide 5/32)

Bir ceza olarak kisas, ilk olarak mağduriyeti engellemekle beraber önemli bir caydırıcılık da taşır; bu da toplumun korunması anlamına gelir. Ferdin hayatını korumanın mümkün olmadığı durumda, fertlerden oluşan toplumu korumak da mümkün olmaz. Merhamet ve şefkat, İslami düşüncede önemli yer tutan insani duygular olmakla birlikte, yerinde kullanılmadığında hakların çiğnenmesine sebep olabilir; maktulü unutturabilir ve katil lehine işletildiğinde makbul olmaktan çıkar.

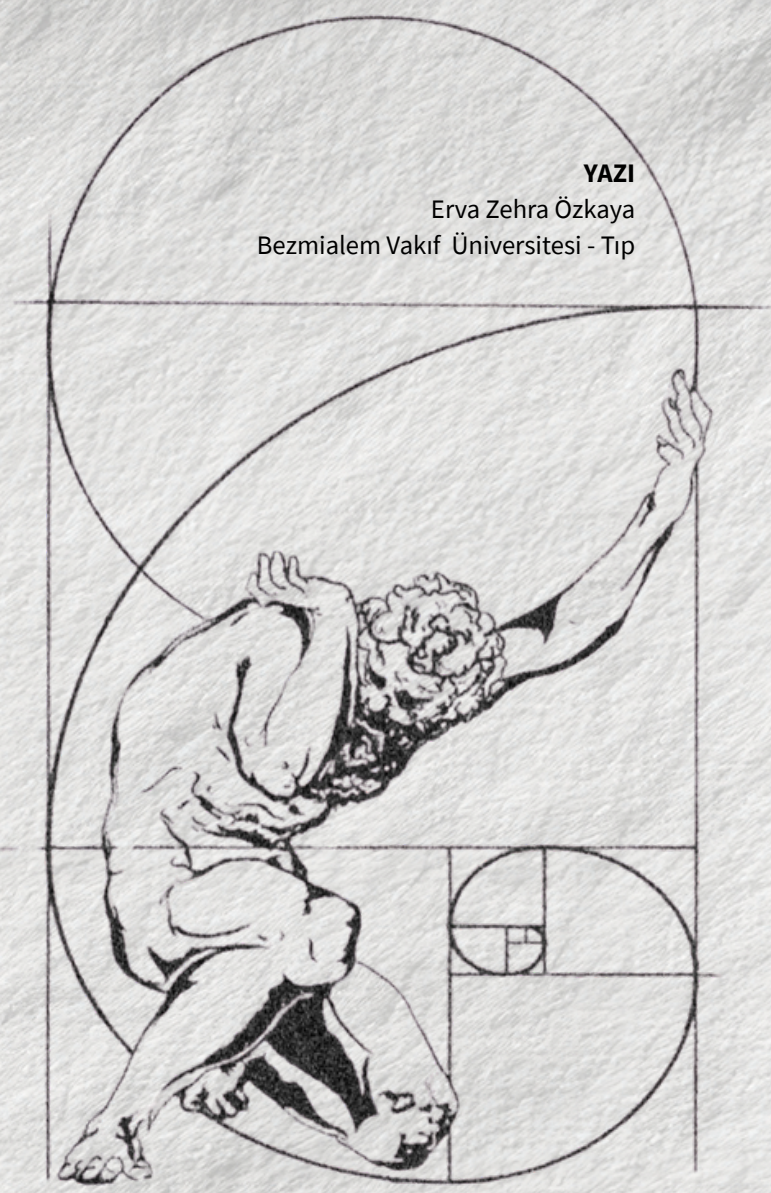
Bugün toplumların adalet arayışı, suçlunun korunmasını mağdurun hayatından daha mühim gören yaklaşıma bir itiraz niteliğindedir. Unutulmamalıdır ki “Rahman” ve “Rahim” olan Allah, müminler için gerçek merhameti hükmetmiştir.

TIBBIN ÜÇ BOYUTU: BİLİM, SANAT VE TEFEKKÜR

Tıp, insan bedeninin yapısını, işleyişini ve bu işleyişi düzenleyen ilkeleri sistematik biçimde inceleyen çok katmanlı bir bilim dalıdır. Anatomi, fizyoloji ve biyokimya gibi disiplinler aracılığıyla insan vücudunun nasıl işlediğini çözmeye çalışır. Hücreden organa, organdan sistemlere uzanan bu karmaşık yapı; belirli bir düzen, ölçü ve denge içinde varlığını sürdürür. Nitekim Allah'ı Teala, Kur'an-ı Kerim'de **“Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık”** (Kamer, 49) buyurarak, varoluşun rastlantısal değil, belirli bir nizam üzere kurulduğu bizlere ifade eder. Tıp, insan bedeninde var olan bu düzeni anlamaya ve anlamdırmaya çalışan bir ilimdir; görünenin ardındaki işleyişi çözmeye yönelik sistemli bir çabadır.

YAZI

Erva Zehra Özkaya
Bezmialem Vakıf Üniversitesi - Tıp

Bu çaba, yalnızca bilgi birikimiyle sınırlı olmayıp; aynı zamanda dikkat, sabır ve süreklilik gerektirir. İnsan bedeninin her bir parçası, kendi içinde anlamlı olduğu kadar, bütünle kurduğu ilişki içinde de anlam kazanır. Kalbin ritmi, sinir sisteminin işleyişi, hücrelerin yenilenmesi gibi tüm bu süreçler, birbirine bağlı bir uyum içinde varlığını sürdürür. Bu uyumun işleyişini çözmeye ve anlamdırmaya çalışan tıp, insanın kendi varlığına yönelttiği en derin ve kapsamlı inceleme alanlarından biri haline gelir.

Tibbin bu bilgi birikimi, pratiğe taşındığında daha farklı bir boyut kazanır. Hekimlik de tam bu noktada, teorik bilginin ötesine geçer. Her hasta, kendine özgü bir bağlam taşır; her hastalık, farklı bir bedende farklı süreçler içinde şekillenir.

Bu nedenle hekimlik, standart bilgiyle yetinmeyen; o bilgiyi her bir insan için yeniden yorumlamayı gerektiren bir uğraştır. Bu yorumlama süreci; dikkat, tecrübe ve incelik kadar, insanı gerçekten anlamaya yönelik bir hassasiyet de ister. Bir cerrahın ameliyat esnasında sergilediği hassasiyet, milimetrik hesaplarla ilerleyen bir müdahalenin içinde saklı olan incelik, yalnızca teknik bilginin uygulanması olarak görülemez. Aynı şekilde, bir hekimin hastasını dinlerken kurduğu ilişki de salt bir öğretinin uygulanmasından ibaret değildir. Bu noktada tıp, katı bir bilim olmanın sınırlarını aşarak; gerçek bir ustalık ve sezgi gerektiren bir alana, yani sanata yaklaşır.

İslam düşünce geleneğinde ilim ile hikmetin birlikte anılması, bu bütünlüğü ifade eder. Peygamber Efendimiz (sav)'in **“Allah, bir işi yaptığında onu en güzel şekilde yapmanızı sever”** (Beyhakî, Şuabu'l-İman) hadisi, yapılan işteki öze ve derinliğin önemine işaret eder. Bu bakış açısı, hekimliğe sadece doğruyu bulma ve teorik bilgiyi uygulama sorumluluğunu değil; o doğruyu en güzel, en uygun ve en insani biçimde gerçekleştirme yükümlülüğü de yükler. Böylece tıp, salt bilginin ötesinde “ihسان” bilinciyle icra edilen bir uğraşa dönüşür.

Bu incelikle icra edilen sanat, insana uygulanan şeyin mahiyetini ve dayandığı düzeni sorgulamaya da yöneltir. Birbirine kusursuz bir uyumla bağlı olan bu sistemler, görünmeyen bir dengeyi koruyarak hayatı sürdürür. Bu düzenin sürekliliği kadar hassas oluşu da dikkat çekicidir. En küçük bir aksama, bütün sistemi etkileyebilir. Bu durum, yalnızca “nasıl işliyor?” sorusunu değil, “Bu düzen neden var, nasıl oluştu ve kim tarafından kuruldu?” gibi derin soruları da beraberinde getirir.

İşte bu noktada tıp, insanı hakikate yönelten bir tefekkür alanına dönüşür. Kur'an'da **“Kendi nefislerinizde de (Allah'ın ayetleri vardır); görmüyor musunuz?”** (Zâriyât, 21) buyurularak, insanın kendi varlığı üzerinden hakikati kavrayabileceğine işaret edilir. İnsan bedeni, bu anlamda yalnızca incelenen bir nesne değil; aynı zamanda anlamı gösteren bir hakikattir. Her organ, her sistem ve her işleyiş, daha büyük bir bütünün izlerini taşır.

Bu perspektiften bakıldığında insan, yalnızca maddi bir varlık olarak ele alınamaz. İslam düşüncesinde insan, ruh ve beden bütünlüğü içinde değerlendirilir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de insanın yaratılışına dair Allah Teâlâ, **“Ona ruhumdan üfledim”** (Hicr, 29) buyurarak, insanın yalnızca maddi bir varlık olmadığını ifade eder. Bu nedenle hastalık da yalnızca “fiziksel” bir bozulma olarak değil; insanın bütünlüğü içinde anlam kazanan bir durum haline gelir. Şifa ise yalnızca tedaviyle sınırlı kalmaz; insanın hem bedensel hem de içsel dengesini yeniden bulmasını ifade eder.

Kur'an'da **“Hastalandığım zaman bana şifa veren O’dur”** (Şuarâ, 80) buyurularak, şifanın nihai kaynağının Allah olduğu açıkça ifade edilir. Bu ifade, hekimliğin değerini azaltmaz; aksine hekimliğe daha derin ve hikmet temelli bir anlam kazandırır. Çünkü hekim, sahip olduğu bilgi ve beceriyle bu süreçte bir vesile olur. Bu vesilelik, insana hem sorumluluğunu hem de sınırlarını hatırlatır. Tıp, bu yönüyle hem çabanın hem de teslimiyetin birlikte var olduğu nadir alanlardan biridir.

Sonuç olarak tıp, insanı anlama ve anlamdırma çabasının merkezinde yer alan çok katmanlı bir disiplindir. Bu yolculuk bilimle başlar uygulamada sanata dönüşür ve nihayetinde insanı hakikate yönelten bir tefekküre kapı aralar. İnsan bedenini çözmeye çalışan her çaba, onu var eden düzeni fark etmeye; bu düzeni fark eden her bakış ise daha derin bir anlam arayışına yönelmeye vesile olur. Böylece tıp, yalnızca hastalıkları tedavi eden salt bir bilim alanı olmakla kalmaz; insanı kendine, varlığına ve hakikate yaklaştıran bir yol hâline gelir.

RASYONELLEŞMEDEN TEK ANLAMLIĞA: MODERN DÜNYADA MÜPHEMLİK VE DİNDARLIK

Modern dünyaya geçiş sürecini anlamlandırabilmek için sosyologlar çeşitli kavramlara başvurmuş ve bu dönüşümü farklı perspektiflerden açıklamaya çalışmışlardır. Bu yaklaşımlar arasında öne çıkanlardan bazıları ise, “medenileşme sürecinin incelenmesi” ve “bürokratizasyon” olmuştur. Bugün medenileşme süreci, sokakta yürüyüş biçimimizden yazdığımız dilekçelerin formatına, adab-ı muaşeret kurallarından bireysel ve toplumsal haklarımızın belirlenmesi ve tanımlanmasına kadar gündelik hayatın pek çok alanını etkilemiş durumdadır. Aynı zamanda bürokrasiden, başka bir ifadeyle dünyanın kurumsallaşmasından söz etmek mümkündür. Rasyonelleşmeyle birlikte belirli kuralların, hiyerarşik yapıların ve uzmanlaşmış görevlerin egemen olduğu bir düzen oluşmuştur. Bu yapı sayesinde toplumsal işleyiş hesaplanabilir ve denetlenebilir hale gelmiştir. Bu kurumsallaşmış düzen, resmî belgelerin standart formatlara bağlanmasından toplum düzeninin işleyişine, ekonomik ve siyasi sistemlerden sosyokültürel yapılara kadar uzanan geniş bir alanda standardizasyon oluşmasını sağlamıştır.

Bu standardizasyon, insanların ve toplumların pratik yaşamlarını olduğu kadar zihinlerini de etkilemiştir. Modern devlet, çarkın işleyebilmesi için bireyin üzerinde görünmez bir kontrole ihtiyaç duyar. Bu kurumsallaşmaya ve devletin birey üzerindeki kontrolüne örnek olarak, önce merkezi bir kilise sistemine geçişi, daha sonra da televizyonlarda izlediğimiz dizilerin belirli bir kurum tarafından denetlenmesini gösterebiliriz. Modern devlet, fiziksel ve zihinsel dünyamıza müdahil olmak zorundadır. Bu durumda, bu standardın ve sınırları çizilmiş, hesaplanabilir olanın dışında kalan her şey hem devlet hem de birey için bilinemez (müphem), dolayısıyla korkulacak ve istenmeyecek bir şey haline gelir. İnsanların belirsiz, müphem olana tahammülü ve inancı kalmamaya başlayacaktır. Zihinsel dünyalarında rasyonel olmayan her şey saçmalıklardan ibarettir ya komik karşılanır ya da tehdit olarak algılanır. Sonuç olarak bu süreç, yalnızca kurumsal alanlarla sınırlı kalmamış, zamanla kültürel ve düşünsel alanlara da sirayet etmiştir.

Buradan anlam ve hakikat meselesine geçiş yapılabilir. Rasyonel bireyler, ölçülebilir, sınırları belirli, beş duyu organıyla algılanabilir ve yalnızca bu dünyadan olanı tek gerçek yani hakikat olarak kabul ederler. Bunların dışındakiler müphem olduğundan söz konusu dahi olamayacaklardır. Bu durum, çeşitliliğin ve çok anlamlılığın giderek daha az tolere edildiği bir kültürel ortamın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Modern dünyada insanlar, her şeyin tek ve kesin bir anlamı olması gerektiğine inanma eğilimindedirler. Bu eğilim, belirsizlikten ve müphemlikten kaçınma isteğinden doğmaktadır. İnsanlar açık ve kesin olanı tercih etmektedirler. Hakikate tek anlamlılık üzerinden ulaşma gayesindedirler. Bu durum ise bir otantiklik yani ilk ve saf olan ihtiyacının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu otantiklik ihtiyacı, modern dünyada dindarlık anlayışlarında da belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Geleneksel din anlayışlarında müphemlik “bereket” olarak algılanmaktadır. Thomas Bauer, “Dünyanın Tekdüzeleşmesi” adlı kitabında bu çeşitliliğin bereket olarak algılanmasını İslamiyet üzerinden açıklamaktadır. Kur’an-ı Kerim’in tefsirinde âlimlerin, Kur’an-ı Kerim’in her ayetinin tek bir anlamına bağlı kalmaksızın birçok yoruma sahip olmasından gurur duyduklarından ve kendi yorumları haricindeki yorumları bir rakip olarak değil, onları tamamlama arzusu olarak gördüklerinden bahsetmektedir.

Bunların yanı sıra bazı günümüz modern dindarlık anlayışları tam tersini ifade etmektedir. Bu anlayışlar, otantik olanı arayış ve bu otantiklik ihtiyacını karşılayacak olan fundamentalist akımlara yöneliş ile gerçekleşmektedir. "Klasik dönemde yani yaklaşık 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar yaşayan fakihler de Tanrı'nın yasasının (şeriatın) açıkça tek anlamlı olmadığı kanaatindeydiler. Bu nedenle İslam hukukunun en az gelişmiş hukuk alanlarından biri olan ceza hukukunda da ağır bedensel cezalardan kaçınmak için çaba gösterilmiştir. Eğer El-Kaide ve DAESH bugün bu tür infazları kendine özgü hale getiriyorsa bu Orta Çağ'a dönüş değil ; modern, totaliter bir İslami ideolojinin yeniden icat edilmesidir." (Bauer, 2022, s. 55) İşte bu şekilde ortaya çıkan dindarlık anlayışları, kendi iddialarının aksine, geçmişe dönüşü temsil etmekten ziyade modern bireyin ürettiği oluşumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada aslında insanoğlunun yapması gereken, çeşitlilikleri görmezden gelip ortadan kaldırmaya çalışmak değil, onlarla nasıl bir ilişki kuracağını düşünmeye başlamasıdır. Çünkü bu müphemlik, sonsuz varsayımlar arasında savrulmayı da beraberinde getirebilir. Biz Müslümanlar olarak, tek bir hakikat olduğu gerçeğini kabul eden ve bu hakikate inanan insanlarız. "Zaten sorun bir hakikate veya hakikatin bir olduğuna inanmakla alakalı değildir; sorun, bir ve değişmez olan hakikat ile irtibatın yolu ya da yolları ile alakalıdır ayrıca gayeye ulaşıncaya kadar izlenen yolun da meşru olması gereklidir." (Bauer, 2022, s. 17) Yani hakikat bir ancak ona ulaşma yolları çeşitli olabilir. Bizler Batı kültürünün, özellikle Hristiyanlığın geçirdiği dönüşümü geçirmediğimiz. Nitekim hakikate inanmanın tek anlamlılığı besleyen önemli bir kaynak olduğunu söylerken, o hakikatin İslam dininde insanlığa sunulduğuna inanıyoruz. Burada onların anlayamadığı soru şu oluyor: "Nasıl olur da bir hakikate ve hakikatin bir olduğuna inanan Müslümanlar, kendileri gibi inanmayan, hatta Müslümanlığa dahi inanmayan diğer insanlarla asırlarca beraber ve barış içerisinde yaşadılar?" Sonuç olarak, müphemlik ve çeşitlilikle nasıl bir ilişki kuracağımız aslında bizde var olan bir anlayışa dayanmaktadır. Daha fazla dindarlık gibi sunulan bu yaklaşımların, modern ve özünden uzak olduğu söylenebilir.

SEYYAH-I ÂLEM EVLİYA ÇELEBİ BİZE NE SÖYLÜYOR?

Benîâdemin nedimi Evliya Çelebi; paşaların, padişahların ve vezirlerin can yoldaşdır. Musahiplik kimliğine uygun tatlı dili ve nüktedanlığıyla kendini sevdirmiş; terennüm ettiği ilahiler, şarkılar ve Kur'an-ı Kerim tilavetiyle saray halkının teveccühünü kazanmıştır. Seyyah kimliğinin yanı sıra dil bilimci vasfı da taşıyan Çelebi, bizleri 400 yıl önceki sözlü mirastan haberdar eder. Halkın ağzından aktardığı anekdotlar ve kelime etimolojilerine dair sunduğu özgün fikirler, okuyucunun zihninde yüzyıllar önce konuşulan dile dair canlı bir pencere açar.

Güzel sesiyle tanınan Evliya Çelebi, katıldığı savaşların yirmi ikisinde zafer ezanını okumuştur. Farklı makamlarda pek çok eser bilen Çelebi, bugün unutulmaya yüz tutmuş besteleri icra edebilecek kadar musikiye hâkimdir. Hafızlığı, nüktedanlığı ve hoşsohbet yapısı; onun sohbet meclislerinin aranan siması olmasını pekiştirmiştir. Babasının saray kuyumcusu olmasından tevarüs eden sanatçı kimliği ve hat sanatında aldığı uzun soluklu eğitim, onda mimari yapılara, el sanatlarına ve oymacılığa karşı rafine bir dikkat uyandırmıştır.

Evliya Çelebi'nin bir diğer önemli vasfı ise tarihçiliğidir. Döneminde olup bitenleri saray duvarlarının arkasından değil, bizzat yerinde görerek kaleme almıştır. Dönemin envanterlerinden ve kroniklerinden yararlandığı bilinse de o, kuru bir vakanüvis değil; olayları halkın diliyle tasvir eden bir anlatıcıdır. Seyahatlerine vesile olan meşhur “Şefaât/Seyahat ya Resulullah” rüyasında dikkat çekici bir ayrıntı vardır: Rüyasında Sad Bin Ebî Vakkas'ın kendisinden, gördüğü yerleri yazmasını istemesi üzerine; dönemin şeyhülislam ve âlimleri bu rüyayı bir işaret kabul ederek bir Seyahatname kaleme almasını tavsiye etmişlerdir.

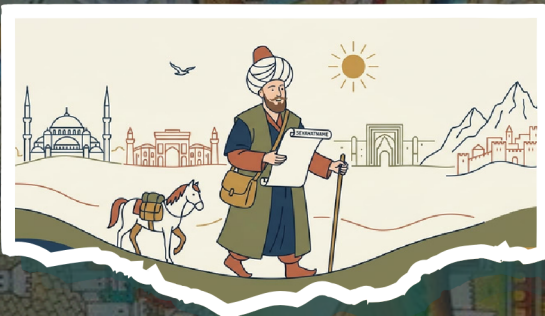
Ciddi bir damak zevkine sahip olan seyyahımız, oturduğu sofraya ister padişahın ister bir köylünün olsun, ikramları büyük bir dikkatle betimler. Bu sayede bizler, Osmanlı mutfak kültürüne ve halkın yeme-içme alışkanlıklarına dair eşsiz detaylara ulaşma imkânı buluruz.

İlk seyahat heyecanını babasının dost meclislerinde tadan Evliya, hırstan ve makam kaygısından uzak, macera dolu bir ömür sürmüştür. Sarayla olan yakın bağlarını bir rütbe vesilesi kılmamış; bu bağlantılarını sadece seyahatlerine imkân tanıyan habercilik, vergi tahsildarlığı ve vekillik gibi vazifeler için kullanmıştır.

Seyahatname’de anlatıldığı üzere, rüyasında dilinin sürçmesiyle başlayan o mübarek yolculuk için Peygamber Efendimiz’den (s.a.v.) şu duayı almıştır: “Allah’ım şefaati, seyahati ve ziyareti sağlık ve esenlikle kolaylaştır.”

Seyahatname'nin orijinal nüshası, Topkapı Sarayı Müzesi Bağdat Köşkü Kütüphanesi’nde kayıtlıdır. Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi’nin Pertev Paşa ve Hacı Beşir Ağa bölümlerinde de nüshaları mevcuttur. Günümüze ulaşamamış olsa da Çelebi, Şaka-nâme adlı bir eserinden de bahseder. İçeriği tam olarak bilinmesede dönemin ileri gelenlerini nükteli bir dille ele alan bir eser olduğu tahmin edilmektedir.

“Şefaât yâ Muhammed Evliyâ’ya” diyerek çıktığı hac yolunda, Efendimiz’in (s.a.v.) Kabr-i Şerifine yakın bir bahçe duvarına bu cümleyi kazımıştır. Seyahatname’nin 10. cildinde Evliya Mısır ve çevresini anlatırken eserini tamamlayamadan Rahmet-i Rahmana kavuştuğu sanılmaktadır. Mezarının yeri kesin olarak bilinmemekle birlikte; Mısır’da, İstanbul dönüş yolunda Meyyitizade’deki aile mezarlığında medfun olduğuna dair farklı rivayetler vardır. Nerede olursa olsun, duamız odur ki Efendimiz’in (s.a.v.) şefaatine mazhar olmuş olsun.

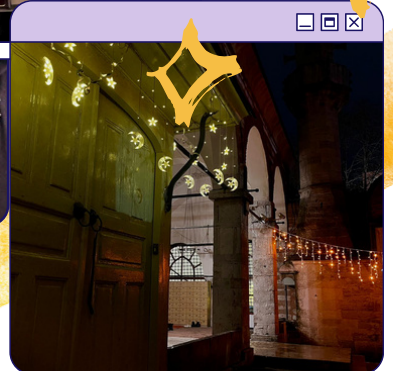
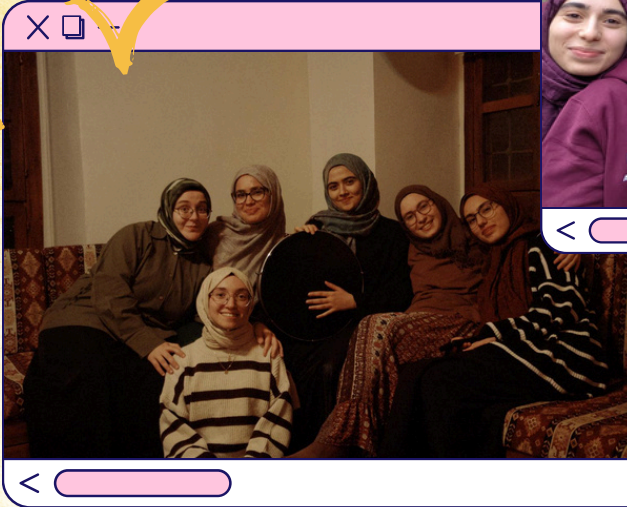
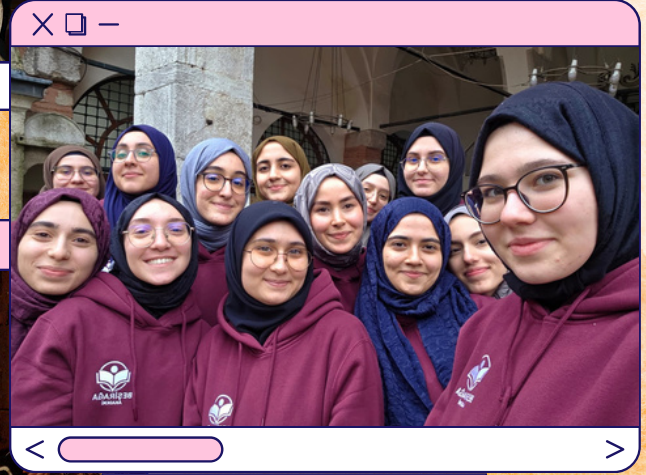
Peki, Evliya Çelebi’nin seyahatten maksadı neydi? Onu hangi etmenler motive ediyordu? Önce büyük seyyahın kendi ifadelerine kulak verelim:

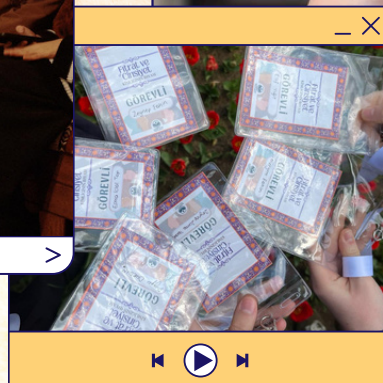
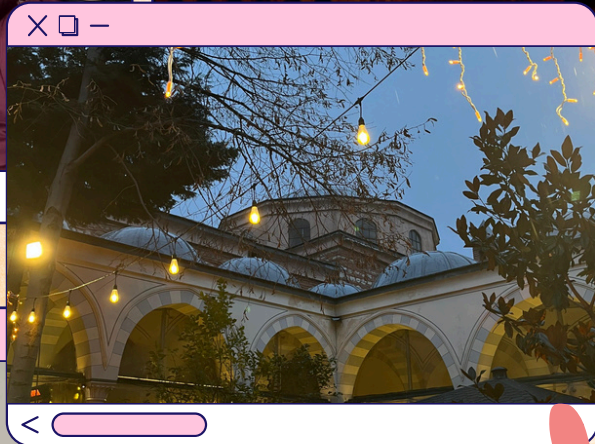
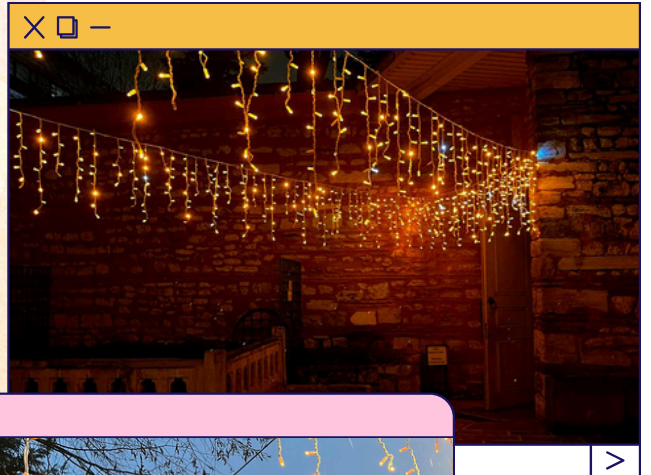
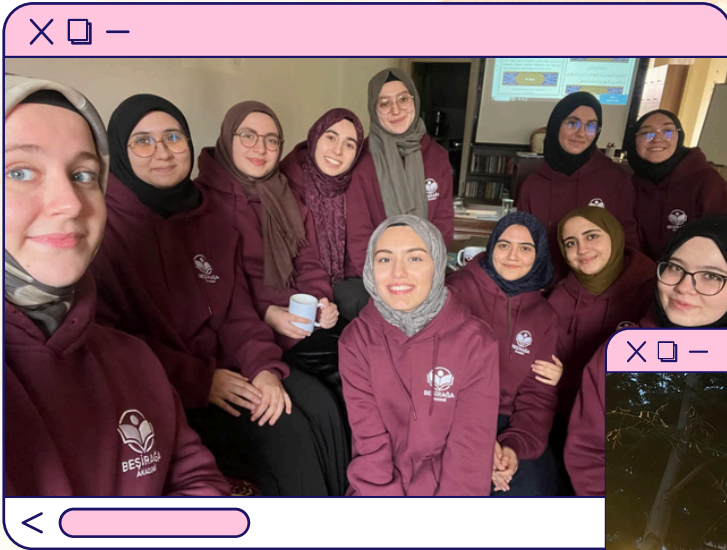
“1050 [1640] tarihinde doğum yerimiz olan Kostantiniyye şehriden ilk seyahate çıkıp Bursa’ya gittiğimiz menzilleri, köyleri, kasabaları, ibret verici eserleri ve eski şehirleri insaf nazarı ile seyretmeye gayret edip; Cenâb-ı Hakk’ın ‘... Yerde gezin, dolaşın...’ [Neml, 69] emrine uyarak, yeryüzünü yedi gezegen gibi dolaştık. Dağlarda ve çöllerde çektiğimiz meşakkatler, ‘Yolculuk, bir fersah da olsa cehennemden bir parçadır’ hadisi uyarınca ömrümüzün nasıl geçtiğini bildirir.”

Evliya’nın temel motivasyonu “görmek ve aktarmaktı”. Farklı kültürlerle ve menkıbe geleneğine duyduğu ilgi, entelektüel çevresinin etkisiyle birleşmişti. Seyahati sadece dünyevi bir merak değil, ayetlerle desteklediği kutsi bir görev olarak görüyordu. Rum Suresi 42. ayette buyurulan “Yeryüzünde dolaşın da önceki kavimlerin sonu nasıl olmuş bakın...” emri, onun için tarihî harabeleri ve toplumları incelemenin ilahî gerekçesiydi.

Tasavvufî düşüncedeki “seyr ü sülûk” ve nefsi terbiye etme fikri de onun yolculuklarını anlamlandırıyordu. Yazılarında sıkça geçen “ibret aldım”, “hayret ettim” ve “Allah’ın kudreti” ifadeleri, onun her adımını bir marifetullâh (Allah’ı tanıma) yolculuğu olarak gördüğünün kanıtıdır.

BEŞİRAĞA'DAN KARELER

Yazılarımızın kaynakçalarına buradan ulaşabilirsiniz.

